

YMPÄRISTÖOHJELMA

Kärkölen seurakunta

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Ympäristötekniikan koulutusohjelma
Ympäristötekniikan suuntautumisvaihtoehto
Opinnäytetyö
Kevät 2008
Sami Säisänen

Lahden ammattikorkeakoulu
Tekniikan laitos
Ympäristötekniikan koulutusohjelma

SÄISÄNEN, SAMI:

Ympäristöohjelma
Kärkölen seurakunta

Ympäristötekniikan opinnäytetyö, 35 sivua, 20 liitesivua

Kevät 2008

TIIVISTELMÄ

Tämä opinnäytetyö käsittelee Kärkölen seurakunnan ympäristökatselmusta ja –ohjelmaa Kirkon ympäristödiplomin käsikirjaa noudattaen. Työssä on lisäksi tarkasteltu diplomin soveltuvuutta pienille seurakunnille ja verrattu sen yhtäläisyyttä yleisemmin käytössä olevaan ISO-14000-standardin vaatimukseen. Seurakunnan ympäristökatselmuksessa haastateltiin seurakunnan avainhenkilöitä ja käytiin läpi seurakunnan aikaisempia asiaan liittyviä asiakirjoja. Seurakunnan ympäristöohjelma laadittiin seurakunnan ympäristötyöryhmässä ja vahvistettiin Kärkölen kirkkoneuvostossa.

Kärkölen seurakunnan ympäristökatselmuksessa selvisi, että seurakunnalla on paljon puutteita Kirkon ympäristödiplomin vaatimuksiin nähden. Suurin osa puutteista oli seurakunnan asiakirjoissa, kuten toiminta- ja taloussuunnitelmassa sekä hankinta-ohjeessa. Seurakunnassa on otettu käyttöön myös joitain hyviä käytäntöjä osaksi omaa toimintaa, kuten hautakenttien kierrätys. Seurakunnan ympäristöohjelman ensisijaiseksi tavoitteeksi asetettiin Kirkon ympäristödiplomin minimikriteerien täyttäminen vuoteen 2009 mennessä. Ohjelman jokaiselle kehitystoimelle asetettiin aikataulu sekä vastuhenkilö.

Kärkölen seurakunnalle tehty Kirkon ympäristödiplomin selvitystyö osoitti, että diplomi soveltuu erittäin hyvin myös pienemmille seurakunnille. Ainoa työssä ilmennyt ongelma pienen työntekijä määrän seurakunnassa oli diplomin hakuprosessin ja ylläpidon aikana muodostuvan työtaakan kasaantuminen vain muutaman henkilön harteille. Verrattaessa Kirkon ympäristödiplomin ja ISO-14000-standardin vaatimuksia keskenään ilmeni selvä yhtenevyys. Diplomia on ainoastaan pyritty yksinkertaistamaan, ja siihen on valmiiksi koottu kaikki seurakunnan toiminnan ympäristönäkökohdat. Näin diplomi onnistuu tuomaan muuten hankalina pidettyjä ympäristöjärjestelmiä lähemmäksi tavallista ihmistä.

Avainsanat: ympäristödiplomi, ympäristökatselmus, ympäristöohjelma

Lahti University of Applied Sciences
Faculty of Technology
Degree Program of Environmental Technology

SÄISÄNEN, SAMI:

Environmental program
The Congregation of Kärkölä

Bachelor's Thesis in Environmental Engineering, 35 pages, 20 appendices

Spring 2008

ABSTRACT

This study discusses with the environmental review and the environmental program of the congregation of Kärkölä. The study is based on the environmental diploma of the Church. This study also clarifies how the environmental diploma of the Church suits to small congregations and compares the diploma to the requirements set by the ISO 14000 standard. The information for the environmental review was gathered by interviews and by studying the documents of the congregation. The base for the environmental program was defined by the first environmental team of the congregation. The program was confirmed by the church council of Kärkölä.

The environmental review indicated that the congregation of Kärkölä did not fulfill the requirements of the environmental diploma of the Church. The biggest weaknesses were found in the documents of the congregation. Congregation had also implemented some good features, like recycling the cemetery candles. The primary aim that was set to the environmental program of the congregation was to fulfill the requirements of the environmental diploma of the Church by year 2009. Each of the development actions was set a schedule and person in charge.

The study for the congregation of Kärkölä showed that the environmental diploma of the Church suits for small congregation. The only problem in a small congregation is that the workloads from the diploma seemed to accumulate to only a couple of people. The comparability between the diploma and the ISO 14000 standard showed that the structures are similar. The diploma is only slightly simplified and all the environmental aspects of the congregation are already defined. The diploma of the Church succeeds in brining otherwise difficult environmental systems closer to the common people.

Key words: environmental diploma, environmental review, environmental program

1	JOHDANTO	1
2	YMPÄRISTÖKATSELMUS	2
2.1	Toiminta ja talous	2
2.1.1	Toiminta- ja taloussuunnitelma	2
2.1.2	Rakentaminen ja maankäyttö	2
2.1.3	Hankinnat ja ympäristömerkityttytuotteet	3
2.1.4	Eettinen sijoittaminen	3
2.1.5	Reilu kauppa	3
2.1.6	Lähetystyö ja kansainvälinen diakonia	4
2.1.7	Ekologinen rakentaminen ja investoinnit	4
2.1.8	Ympäristöindikaattorit	4
2.2	Ympäristökasvatus	5
2.2.1	Ympäristökasvatus seurakunnan toimintasuunnitelmassa	5
2.2.2	Jumalanpalveluselämä	5
2.2.3	Kasvatustyö	6
2.2.4	Diakonia- ja lähetystyö	7
2.3	Kiinteistönhuolto	7
2.3.1	Seurakuntakeskus	8
2.3.2	Kirkko	8
2.3.3	Leirikeskus	9
2.3.4	Hautausmaantoimisto	9
2.3.5	Makasiini	9
2.3.6	Aurinkokulma	10
2.3.7	Energiakatselmus	10
2.4	Jätehuolto	11
2.4.1	Seurakuntakeskus	12
2.4.2	Kirkko, hautasmaa ja makasiini	13
2.4.3	Leirikeskus	14
2.5	Siivous	14
2.6	Keittiöt ja ruokalait	16
2.7	Toimistotyö	17
2.8	Hautausmaat ja viheralueet	18
2.9	Leiri- ja kurssikeskukset	20
2.10	Metsänhoito	21
2.11	Liikenneselvitys	22

3	YMPÄRISTÖOHJELMA JA KEHITTÄMISTOIMENPITEET	23
3.1	Johdanto	23
3.2	Toiminta ja talous	23
3.3	Ympäristökasvatus	24
3.3	Jätehuolto	25
3.4	Siivous	25
3.5	Kiinteistönhuolto	26
3.6	Keittiöt ja ruokalat	27
3.7	Toimistotyö	27
3.8	Hautausmaat ja viheralueet	27
3.9	Leiri- ja kurssikeskukset	28
3.10	Liikenne	28
4	KIRKON YMPÄRISTÖDIPLOMIN VAATIMUSTEN SOVELTUVUUS PIENILLE SEURAKUNNILLE	29
5	PIENTEN SEURAKUNTIEN KIRKON YMPÄRISTÖDIPLOMIN SUHDE STANDARDI ISO-14001:N VAATIMUKSIIN	30
6	YHTEENVETO	32
	LIITTEET	36

1 JOHDANTO

Kärkölen seurakunnan ympäristösuunnitelman teko sai alkunsa seurakunnan sen aikaisen pastorin ja tulevan kirkkoherran Timo Huttusen yhteydenotosta Lahden ammattikorkeakouluun. Kiinnostus ympäristöasioihin on kasvanut kaikissa Suomen seurakunnissa ja Kirkon oma ympäristödiplomi on kannustanut useita seurakuntia järjestämään ympäristöasiansa kuntoon.

Kärkölen seurakunnan ympäristökatselmuksen tekoon palkattiin opinnäytetyöntekijä Lahden ammattikorkeakoulun Tekniikan laitokselta. Ympäristökatselmuksessa käytiin läpi seurakunnan toiminnoista syntyvät ympäristövaikutukset hyväksikäyttäen kirkon ympäristödiplomin antamia aihealueita. Seurakunnan ympäristövaikutusten selvitys käynnistyi marraskuussa 2007, ja se valmistui maaliskuussa 2008. Opinnäytetyöntekijä kävi seurakunnan toimintoja läpi asiakirjojen pohjalta sekä haastatteleamalla eri toiminnoista vastaavia henkilöitä. Ympäristökatselmusraportti laadittiin saatujen tietojen perusteella. Katselmuksen avulla seurakunnalle laadittiin ympäristöohjelma. Ohjelmassa esitettiin toimenpiteitä katselmuksessa ilmenneiden epäkohtien korjaamiseksi: mm. koottiin seurakunnalle ympäristöindikaattoreiden seurantataulukot sekä määritettiin eri toiminnoille vastuuhenkilöt ja korjaustoimenpiteiden toteutusajankohdat.

Ympäristötyöryhmä nimettiin 8.11.07 kirkkoneuvoston kokouksessa. Siihen kuuluivat vs. seurakuntapastori Timo Huttunen, talouspäällikkö Marja-Terttu Painilainen, hautausmaanhoitaja Seppo Nissinen, viherpalvelupäällikkö Timo Ruohonen, kirkkovaltuuston varapuheenjohtaja Liisa Korpela ja Kärkölen kunnan ympäristösihteeri Riitta Hyytiäinen. Ryhmän tarkoituksena oli ohjata opinnäytetyöntekijää selvityksen toteutuksessa. Ryhmän kokouksissa pohdittiin seurakunnalle laadittavan ympäristöohjelman tavoitteita ja päämääriä. Ryhmän ensimmäinen kokous pidettiin 14.11.07 Järvelän seurakuntakeskuksessa. Seurakunnan henkilöstölle asian etenemisestä ja työn peruseriaatteista informoitiin henkilöstökokouksissa, ensimmäisen kerran 14.11.07. Ympäristösuunnitelmasta tiedotettiin seurakuntalaisille Kärkölen seurakunnan Kärköset-lehden kevään 2008 numerossa.

Seurakunnan työntekijöiden ja luottamushenkilöiden ympäristöasenteita kartoitettiin kyselyllä (LIITE 1). Kyselyyn vastasi yhteensä 24 henkilöä, kymmenen seurakunnan työntekijää ja neljätoista luottamushenkilöä. Kyselyllä kartoitettiin mm. ympäristöasioiden tärkeyttä seurakunnassa ja mahdollisia kehitysehdotuksia seurakunnan toiminnan viemiseksi ympäristöystävällisempään suuntaan. Kyselyssä kävi ilmi selvästi seurakuntalaisten halu vaikuttaa ympäristöasioihin, useammasakin vastauslomakkeessa viitattiin luomiskertomukseen ja siihen kuinka jumala loi ihmisen varjelemaan ja viljelemään luontoa. Kehitysehdotukset painottuivat muun muassa energian, veden ja paperin säästämiseen sekä jätehuollon tehostamiseen. Monet kyselyyn vastanneista toivoivat lisäksi avointa keskustelua ympäristöasioista ja seurakunnan mahdollisuuksista vaikuttaa niihin.

2 YMPÄRISTÖKATSELMUS

2.1 Toiminta ja talous

2.1.1 Toiminta- ja taloussuunnitelma

Kärkölen seurakunnan nykyisessä toiminta- ja taloussuunnitelmassa 2007–2009 ei ole erikseen ympäristöasioiden osiota. Valmisteilla olevaan seuraavaan suunnitelmaan on kuitenkin tarkoitettu lisätä ympäristöasioita käsittelevä kohta. Siinä määritellään seurakunnan ympäristöasioiden tavoitteet ja ideologia. (Kärkölen seurakunta 2007.)

2.1.2 Rakentaminen ja maankäyttö

Kärkölen seurakunnan rakennusten ja kiinteistöjen käyttöä ohjaavat asemakaava ja kirkkolain 14 luvun pykälät 1-7. Tulevassa Leirikeskus Kalliopirtin saneerausessa pyritään suosimaan ympäristöystävällisiä rakennustarvikkeita, ja urakoitsijoita pyydetään ottamaan huomioon seurakunnan omat ympäristöasioiden hoitamisen tavoitteet. (Painilainen 2007.)

2.1.3 Hankinnat ja ympäristömerkityttytuotteet

Kärkölen seurakuntaan tehtäviä hankintoja ohjaa laki julkisista hankinnoista. Seurakunnan nykyinen hankintaohje on vuodelta 2000. Siinä ei esiinny erikseen mainintaa ympäristönäkökohdista. (Painilainen 2007.)

Seurakunnalla on tällä hetkellä käytössä vain muutamia ympäristömerkittyjä tuotteita mm. Luonnonsuojeluliitolta hankitut avolehtiöt, muistilaput sekä Energy Star –merkillä varustettu kopiokone. Kärkölen seurakunta lainaa tällä hetkellä vain mattoja. Mahdollisuutta esimerkiksi kertakäyttöisten käsipyyhkeiden vaihtamista lainapalvelulla saataviin kangaspyyhkeisiin on seurakunnalle tarjottu eri palvelun toimittajien puolelta. (Painilainen 2007.)

2.1.4 Eettinen sijoittaminen

Seurakunnan sijoitustoimintaa ohjaa Kirkon sijoituseettisen asiantuntijaryhmän vuonna 1999 laatima ohje. Kärkölen seurakunnalla ei ole minkäänlaisia osakesijoituksia. Ainoat sijoitukset ovat pankkien matalakorkorahastoissa. (Painilainen 2007.)

2.1.5 Reilu kauppa

Tällä hetkellä seurakunnalla ei ole jatkuvassa käytössä mitään Reilun kaupan tuotteita. Reilun kaupan kahvia ja teetä on käytetty satunnaisesti. (Salomaa 2007.)

Reilun kaupan seurakuntakriteerit:

Seurakunta käyttää Reilun kaupan merkillä varustettua kahvia ja teetä kaikissa tapaamisissa ja tilaisuuksissa. (Reilu kauppa 2007.)

Seurakunta käyttää säännöllisesti myös joitakin muita Reilun kaupan tuotteita (esim. kaakaota, suklaata, jalkapalloja, ruusuja, tuoremehua jne.). Tuotteet voivat vaihdella saatavuuden ja sesongin mukaan. (Reilu kauppa 2007.)

Seurakunta osallistuu vähintään kerran vuodessa Reilun kaupan viikkoihin. (Reilu kauppa 2007.)

Seurakunta tiedottaa seurakuntalaisille Reilusta kaupasta ja ottaa Reilun kaupan huomioon eri työmuodoissa, kuten diakoniasa, lapsi- ja nuorisotyössä ja rippikoulujen oppitunneilla. Seurakunnille tehtävä tiedotustyö voi olla esimerkiksi sitä, että seurakuntalaisille kerrotaan ruokailun tai kahvittelun yhteydessä, että tarjolla on Reilun kaupan tuotteita. (Reilu kauppa 2007.)

Seurakunnan toimintasuunnitelmaan kirjataan, miten Reilua kauppaa toteutetaan vuoden aikana seurakunnassa. (Reilu kauppa 2007.)

2.1.6 Lähetystyö ja kansainvälinen diakonia

Kirkon Ulkomaanavun ja lähetyjärjestöjen pysyvä suositus seurakunnille on antaa 2 % verotuloista avustuksiin (Suomen ev.lut kirkon kirkkohallitus 2005.). Kärkölän seurakunnan lähetystyön ja kansainvälisen diakonian osuus verotuloista vuonna 2007 oli 2,4 %. (Painilainen 2007.)

2.1.7 Ekologinen rakentaminen ja investoinnit

Järvelän seurakuntakeskukseen on tulossa ilmaston saneeraus. Tehostunut ilmanvaihto parantaa keskuksen ilmanlaatua ja samalla vähentää energiankulutusta. Seurakuntakeskukseen asennetut ilmalämpöpumput ovat tehostaneet keskuksen energian käyttöä. (Painilainen 2007.)

2.1.8 Ympäristöindikaattorit

Tällä hetkellä seurakunnalla ei ole ympäristöindikaattoreiden seurantaa. Seurakunnan seuraavaan toiminta- ja taloussuunnitelmaan tullaan lisäämään ympäristöasioita käsittelevä osio, johon tullaan myös kokoamaan muutama ympäristöindikaattori tuloksineen ja tavoitteineen. (Painilainen 2007.)

2.2 Ympäristökasvatus

2.2.1 Ympäristökasvatus seurakunnan toimintasuunnitelmassa

Kärkölän seurakunnan toiminta- ja taloussuunnitelmassa vuosille 2007–2009 ei ole erillistä mainintaa ympäristökasvatuksesta. Ympäristökasvatus on kuitenkin yksi tärkeä osa seurakunnan toimintaa. (Kärkölän seurakunta 2007.)

2.2.2 Jumalanpalveluselämä

Kirkkoherra, papisto, kanttorit, suntiot ja avustajat suunnittelevat jumalanpalveluskalenterin työkausittain (kevät, kesä ja syksy). Tarkoituksena on tarjota erilaisia ja selkeästi ohjattuja jumalanpalveluksia, joita seurakuntalaisten on helppo seurata. Tarkoituksena on jatkaa vuonna 2006 aloitettua ”Mukana kirkonmenoisissa” – kampanjaa, jossa haastetaan yhteisöjä omatoimisesti kutsumaan väkeään jumalanpalvelukseen. (Kärkölän seurakunta 2007.)

Yleisesti Kärkölän seurakunnan jumalanpalveluksissa noudatellaan Raamatun teemoja, jossa luomakunta on vahvasti esillä. Seurakunnassa vietetään luomakunnan sunnuntaita jokaisen vuoden syyskuussa. Silloin järjestetään sadonkorjuun kiitosmessu. Messussa alttarille kerätään syksyn vihannessatoa ja Kärkölän maa- ja kotitalousnaisten leipomia tuoreita leipiä, jotka symboloivat maan antimia. Tuore leipä on myös murrettu alttarilla ehtoollisleiväksi. Kesäisin on pyritty pitämään yksi jumalanpalvelus ulkona kirkon itäpäädyssä. Kevättalvella seurakunnassa on ollut tapana järjestää jumalanpalvelus metsäkirkossa, johon kärköläläinen pariskunta on valmistanut lumialttarin ja koristanut alueen lumilyhdyin. Viime kesänä Järvelässä sijaitsevalla radanrakentajienkalmistolla pidettiin hartaushetki. Seurakunnassa on keväisin myös järjestetty kerran pellon rukouskylvöjä, joissa tulevan vuoden sato ja kasvukausi on siunattu. Lisäksi leirikeskukseen pihalla järjestetään kerran kesässä luomakunnan jumalanpalvelus ja keskuksella sijaitsevassa kallio-/leirikirkossa pidetään leirien yhteydessä jumalanpalveluksia ja aamuhartauksia. (Myllärinen 2007.)

2.2.3 Kasvatustyö

Lapsityön osa-alueita ovat päiväkerhoto, perhekerhoto ja pyhäkoulutyö. Päiväkerhot kokoontuvat päivittäin Järvelän seurakuntakeskuksella ja Kärkölen kirkonkylässä sijaitsevassa Makasiinissa. Kerhoryhmiä on yhteensä viisi, neljä kokoontuu seurakuntakeskuksella ja yksi Makasiinilla. Perhekerho kokoontuu seurakuntakeskuksessa kerran viikossa tiistaisin. Pyhäkouluja järjestetään kerran kuussa Kärkölen kunnan esikoulussa ja päiväkodissa. Pyhäkoulut järjestetään tällä hetkellä vain arkisin, sillä sunnuntaisin pidettävään pyhäkouluun ei ole ollut riittävästi osallistujia. Arkisin järjestettävissä pyhäkouluissa pidetään vain noin puolen tunnin mittainen hartaus ja lauluhetki. Aikaisemmin järjestetyssä sunnuntain pyhäkoulussa on käytetty mm. kierrätysmateriaaleja askartelussa. (Rautanen 2007.)

Päiväkerhossa tärkeimpänä ympäristöteemana on ollut aina kierrätys. Lapset käyttävät kaikkeen askarteluun paljon kierrätysmateriaalia vessapaperinrullista jogurttipurkkeihin. Lapset keräävät myös itse askarteluun sopivia materiaaleja kotoa ja tuovat ne kerholle. Kerhossa järjestetään syksyisin ja keväisin metsäretket, joissa lapset seuraavat luonnon heräämistä ja horrokseen vaipumista sekä keräävät luonnonmateriaaleja askartelukäyttöön. Perhekerhossa ympäristöteemoja on esillä satunnaisesti, viimeaikoina kerhossa on käynyt mm. kestovaippaesittelijä kertomassa kestovaippojen ympäristöystävällisyydestä. (Rautanen 2007.)

Nuorisotyön osa-alueita ovat varhaisnuorisotyö, rippikoulutyö ja nuorisotyö. Varhaisnuorten kerhoja järjestetään kolme kertaa viikossa Järvelän keskustassa sijaitsevassa kiinteistössä, Aurinkokulmassa. Lisäksi kesäisin on järjestetty kaksi varhaisnuortenleiriä leirikeskuksessa. Rippikouluja järjestetään kesäisin kaksi. Kaikki leirit pidetään Kalliopirtin leirikeskuksessa. Lisäksi on järjestetty yksi iltarippikoulu, joka pidetään seurakuntakeskuksessa. Rippikoulujen opetuksessa noudatetaan valtakunnallista rippikoulusuunnitelmaa, jossa on käsitelty luonnon- ja ympäristöteemoja. Ympäristöasiat tulevat esille mm. käsiteltäessä luomiskertomusta sekä raamattua, jossa kehoitetaan viljelemään ja varjelemaan luotua maailmaa. (Huttunen 2007.)

2.2.4 Diakonia- ja lähetystyö

Diakoniatyö koostuu palvelupäivistä eläkeläisille ja vanhuksille tiistaisin seurakuntakeskuksessa Järvelässä ja Ruskakerho keskiviikkoisin kirkonkylässä, seurakuntapiirit kylissä, lähimmäispalvelu, tarinakerho, ajoittain sururyhmä ja kirkkopyhät eri ryhmille, yhteisvastuukeräys ja kesällä leirit mm. kehitysvammaisten leiri. (Kärkölen seurakunta.)

Diakoniatyössä ei ole varsinaisesti painotettu erilaisia ympäristöteemoja, mutta esimerkiksi Äiti Teresa-piiri tekee vanhoista tekstiileistä sidetarpeita, jotka lähetetään kehitysmaihin. Lisäksi diakonian järjestämissä tilaisuuksissa on ollut pieni-muotoista kirpputoritoimintaa. Diakoniatyössä on luonnollisesti otettu osaa Kirkon Ulkomaanavun Vastuuviikkoon, jonka keskeisinä teemoina ovat luonnon- ja kansainvälisen kaupantasapaino. (Haapakka 2007.)

Kärkölen seurakunnalla on kolme lähetystyön kohdemaata. Japanissa tuetaan Suomen Luterilaisen Evankeliumiyhdistyksen (SLEY) toimintaa. Mongoliassa tuetaan lähetyslentäjien (Mission Aviation Fellowship, MAF) työtä Suomen Lähetysseuran (SLS) kautta. Saksassa toimii nimikkolähetteinä Ari ja Suvi Salminen. Siellä tuetaan turkkilaisten siirtolaisten parissa tehtävää työtä Suomen ev.lut. Kansanlähetyksen kautta. Kärkölen ystävyysseurakunta sijaitsee Virossa, Lihulassa. Seurakunta on myös ollut mukana Janakkalan rovastikunnan lähetysyhteistyössä Inkerin kirkon kanssa (Finkeri-projekti). Projekti päättyi vuoden 2007 lopussa, siinä tuettiin kappeliseurakunnan syntymistä Kelton seurakuntaan. (Kärkölen seurakunta.)

2.3 Kiinteistönhuolto

Seurakunnan kiinteistöjä hoidetaan seurakunnalle laaditun kiinteistöjen hoitosuunnitelman mukaisesti ympäristöarvot huomioon ottaen. Kiinteistönhuollosta vastaa seurakunnan hautausmaanhoitaja Seppo Nissinen, seurakuntamestari Heikki Nousjoki, suntio Matti Honkasalo ja emäntä Sirpa Salomaa. (Nissinen 2007.)

Seurakunnan kiinteistöistä on tehty vuonna 2004 energiakatselmus, jossa on selvitetty seurakunnan kiinteistöjen mahdolliset energiavuodot sekä energiansäästömahdollisuudet. Vuoden 2007 syksyllä seurakuntakeskuksen kosteusvaurioita kartoitettiin koiran avulla. Koiran paikantamat pisteet aukaistaan ja mahdollinen kostunut rakennusmateriaali poistetaan, lisäksi kiinteät rakenteet suojataan hometta vastaan. Seurakunnan kiinteistöihin on lähivuosina suunnitteilla muutamia investointeja. Seurakuntakeskuksen ilmanvaihto uusitaan sisäilman parantamiseksi. Leirikeskus muutetaan tasakattoisesta harjakattoiseksi, ja samalla keskuksen sisätiloja uusitaan. (Nissinen 2007.)

2.3.1 Seurakuntakeskus

Seurakunnan hallinnollinen keskus on Järvelässä. Järvelän seurakuntakeskus valmistui maaliskuussa 1986. Seurakuntakeskuksessa on seurakuntasali siihen liittyvine kokous- ja kahvitiloineen, lapsi- ja nuorisotyön toimitilat, suurtalouskeittiö, kirkkoherranvirasto, diakoniatyön toimisto sekä seurakuntatoimisto. (Kärkölen seurakunta.)

2.3.2 Kirkko

Kärkölen seurakunnan nykyisen tiilikirkon suunnitteli ylitirehtööri L.I. Lindqvist. Kirkkoa rakennettiin vuosina 1887–1889, ja se vihittiin käyttöön Mikkelinpäivänä vuonna 1889. Kirkko on rakennusmalliltaan poikkilaivainen, tornillinen pitkäkirkko ja tyyliltään uusgoottilainen. Kirkkoon mahtuu normaalijärjestelyin istumaan noin 400 kirkkoviehasta ja täysimmillään viitisen sataa. (Kärkölen seurakunta.)

Kirkossa toteutettiin ensimmäinen suuri peruskorjaus vuonna 1930, ja sen suunnitteli arkkitehti Kauno S. Kallio. Toinen suuri peruskorjaus tehtiin vuonna 1989 kirkon 100-vuotisjuhliin ja korjauksen suunnitteli Arkkitehtitoimisto Eero Raatikainen. Korjauksen lähtökohtana oli kirkon saattaminen mahdollisimman lähelle alkuperäistä asuaan. Korjaustöiden ohessa kirkon penkit uusittiin, valaistusta

lisättiin ja lämmitys-, äänentoisto-, kellonsoitto- ja turvalaitteistot uusittiin. Viimeisin investointi on vuodelta 2000, jolloin uusittiin äänentoistolaitteet ja rakennettiin radioyhteys kirkosta vanhainkodille. (Kärkölen seurakunta.)

2.3.3 Leirikeskus

Leirikeskuksen alue Oriharojärven rannalta on hankittu 1950-luvulla. Alue sijaitsee noin 12 km Järvelästä ja 7 km Kärkölen kirkolta. Alueella on kaksi kiinteistöä. Pieni leirimaja on kunnostettu vuonna 2000 kesäkäyttöön leirinohjaajille. Suurempi leirikeskus valmistui vuonna 1979. Alueen läheisellä kalliolla on myös vuonna 2001 käyttöön otettu leirikirkko. (Kärkölen seurakunta.)

Kesäisin leirikeskus on pääasiallisesti seurakunnan omassa käytössä. Mutta seurakunta tarjoaa leirikeskusta myös vuokrakäyttöön esimerkiksi omatoimisesti pidettävien leirien, kurssien, kokousten ja perhejuhlien pitopaikaksi. Keskuksessa on majoitus- ja kokoustilat 40 hengelle sekä juhlatilat noin 80 hengelle. (Kärkölen seurakunta.)

2.3.4 Hautausmaantoimisto

Hautausmaantoimiston tarkoitus on palvella asiakkaita hautapaikka- ja hautausasioissa. Rakennus toimii lisäksi työntekijöiden sosiaalitiloina sekä huoltorakennuksena. Rakennus sijaitsee Kärkölen kirkonkylässä hautausmaiden vieressä.

2.3.5 Makasiini

Makasiini on valmistunut vuonna 1930. Se on pieni omakotitalo, joka sijaitsee hautausmaantoimiston ja kirkon välissä Kärkölen kirkonkylässä. Makasiinissa toimivat seurakunnan päiväkerhot ja eri yhdistykset käyttävät sitä kokoontumistilanaan. Tällä hetkellä makasiini on myynnissä. (Kärkölen seurakunta.)

2.3.6 Aurinkokulma

Aurinkokulma on pieni huoneisto/toimitila, joka sijaitsee Järvelän keskustassa. Aurinkokulmassa kokoontuvat pääasiassa nuorten kerhot. Kesällä siellä on myös muun muassa lähetyksen kesäkahvilatoimintaa. (Kärkölen seurakunta.)

2.3.7 Energiakatselmus

Kärkölen seurakunnassa ei ole seurattu säännöllisesti kiinteistöjen energian, veden eikä lämmön kulutusta. Hämeen TE-Keskuksen, Ins.tsto Lauri Jääskeläinen Oy:n sekä Energiakeskus Oy:n ovat tehneet seurakunnalle energiakatselmuksen vuonna 2004. Siinä on perusteellisesti tutkittu seurakunnan sen hetkiset energia-asiat ja esitetty mahdollisia kehitystoimia sekä niistä aiheutuvia säästöjä. Energiakatselmuksessa esitettyjä kehitysehdotuksia on myös toteutettu. (Kärkölen seurakunta, Hämeen TE-keskus, Ins.tsto Lauri Jääskeläinen Oy & Energiakeskus Oy 2004.)

Kirkon sisälämpötilaa on laskettu, jotta lämmityskustannuksia saataisiin pienennettyä. Leirikeskuksen lämmitys otetaan pois päältä, kun siellä ei ole ihmisiä. Lämmitys laitetaan päällä vasta käyttäjien saavuttua keskukseen. Seurakunnan pihavalaja on vaihdettu pienempi tehoisiin, ja kaikki rikkimenevät lamput vaihdetaan energiansäästölamppuihin. Näistä toimista syntyviä säästöjä tai energian kulutuksen vähentymistä ei ole kuitenkaan seurattu. Pääasiallista energiavastuuhenkilöä ei ole nimetty, mutta asioista vastaa kiinteistöhuollosta vastaava Seppo Nissinen. (Nissinen 2007.)

Kaikissa seurakunnan kiinteistöissä on tällä hetkellä suora sähkölämmitys. Kirkossa on penkkien alla lämmityspatterit, alttariseinän seinälämmitys ja sähköpattereita ikkunoiden alla. Seurakuntakeskuksessa on salissa lattialämmitys ja muualla rakennuksessa sähköpatterit. Lisäksi tulokojeessa on lämmöntalteenotto ja sähköpatteri. Seurakuntakeskuksessa on myös käytössä kaksi ilmalämpöpumppua toinen virastopäädystä ja toinen keittiö/salitiloissa. Ensi vuoden budjettiin on varattu rahaa kolmanteen ilmalämpöpumppuun, joka tullaan sijoittamaan seurakuntakeskuksen diakonia- ja päiväkerhopäätyn. Leirikeskuksessa on sähköpatterit,

lämpimän käyttöveden varaajat sekä samalla periaatteella toimiva tulokoje kuin seurakuntakeskuksella. Hautausmaantöimistössa on vain sähköpatterit. Makasiinin lämmitys on toteutettu vesikiertoisella patterilämmityksellä, jonka vesi lämmitetään sähkövastuksella varaavassa säiliössä. Kirkossa ja makasiinissa on ollut ennen käytössä öljylämmitys. Makasiinin öljysäiliö on jo kaivettu pois maasta ja kirkon vanhan öljysäiliön poisto on ollut suunnitteille. (Kärkölen seurakunta, Hämeen TE-keskus, Ins.tsto Lauri Jääskeläinen Oy & Energiakeskus Oy 2004.)

Tämänhetkinen sähköyhtiö on kempeleläinen Energia Polar. Sen myymä sähköenergia koostuu 26 % fossiilisista polttoaineista, 56 % uusiutuvista polttoaineista ja 18 % ydinvoimasta. (Energiapolar Oy 2006.) Seurakunta kilpailutti Sähköyhtiöt yhdessä Kärkölen kunnan kanssa keväällä 2007. Tämän johdosta vuoden 2008 alusta sähköenergia ostetaan Mäntsälän sähköltä. Sen toimittama sähköenergia koostuu 28 % fossiilisista polttoaineista, 51 % uusiutuvista polttoaineista ja 21 % ydinvoimasta. (Mäntsälän Sähkö Oy 2006.)

Seurakunta on myös luopumassa sille turhista kiinteistöistä. Hautausmaan vieressä sijaitsevaa makasiinirakennusta ollaan myymässä ja keskustassa sijaitsevan Aurinkokulman kiinteistön tarpeellisuutta pohditaan. (Painilainen 2007.)

2.4 Jätehuolto

Kärkölen seurakunta noudattaa pääpiirteittäan Kärkölen kunnan 1.6.2000 voimaantulleita yleisiä jätehuoltomääräyksiä. Ainoa vaje on energiajätteen keräyksen puuttuminen. Pääpiirteisesti seurakunnan jätehuolto on kunnossa ja toimii moitteettomasti ja myös joitain hyviä toimintatapoja on otettu käyttöön. Seurakunnan koko jätehuollosta vastaa pääasiallisesti hautausmaanhoitaja Seppo Nissinen, mutta seurakuntakeskuksen jätehuolto tarkkailee emäntä Sirpa Salomaa. Seurakunnalla on sopimukset Lassila & Tikanoja Oyj:n, Sorakuljetus Penna Oy:n ja Juankosken Eko-Kierrätys Ay:n kanssa astioiden tyhjennyksestä. Jätehuolto kustannuksia seurakunnalle kertyy n. 1 880 €vuodessa (2006). (Nissinen 2007.)

Ongelmajätteitä seurakunnalla muodostuu vanhoista pattereista, moottoriöljyistä, öljy-suodattamista sekä akuista. Vanhat patterit emäntä Sirpa Salomaa kuljettaa työmatkan ohessa vaihtelevasti eri kierrätyspisteisiin. Vanhat öljyt kerätään pihalle hautausmaantoimiston päätyyn 200 l tynnyreihin, joiden tyhjennys tilataan. Myös vanhat öljy-suodattimet kerätään samaan paikkaan peltiämpäreihin ja pois-vienti tapahtuu yhtä aikaa öljyjen kanssa. Vanhat akut luovutetaan uusien akkujen toimittajalle. SER-romun kuten vanhat loisteputket, energiansäästölamput ja vanhat sähkölaitteet hautausmaanhoitaja Seppo Nissinen kuljettaa Järvelän kierrätyspisteeseen. (Nissinen 2007.)

2.4.1 Seurakuntakeskus

Seurakuntakeskuksella on kaksi kaatopaikkajäteastia 660 l ja 240 l, yksi pahvin keräysastia 660 l, yksi keräyspaperiastia 660 l sekä kaksi suljettua Sepekuumakompostoria (Biolan Oy) n. 1 000 l. Kaatopaikkajäteastiat säilytetään lukitussa jätehuoneessa seurakuntakeskuksen seinänvieressä. Paperinkeräys- ja pahviastiat ovat seurakuntakeskuksen toisessa päädyssä lukitsemattomassa jätekatoksessa. Kompostorit sijaitsevat pihalla jätehuoneen seinustalla. Lassilla & Tikanoja Oyj tyhjentää kaatopaikkajäteastiat kahden viikon välein. Paperinkeräys- ja pahviastioiden tyhjennyksen emäntä Sirpa Salomaa tilaa tarvittaessa Lassila & Tikanoja Oyj:ltä. Kompostorit tyhjenetään yleensä keväisin ja tarvittaessa myös syksyisin. Tyhjennyksestä huolehtii hautausmaanhoitaja Seppo Nissinen. Kompostoreista saatu maa-aines sekoitetaan ensin hautausmaan aumakompostiin, josta se käytetään seurakunnan viherrakentamisessa. (Salomaa 2007.)

Seurakuntakeskuksen astioiden tyhjennysvälit ovat olleet sopivia. Emännän seurannan perusteella kaatopaikkajäteastiat tulevat kahden viikon aikana lähes täyteen. Paperi- ja pahvijätteen synty on todettu niin vähäiseksi, että tyhjennyksen tilaaminen tarvittaessa on katsottu parhaaksi vaihtoehdoksi. Biojätteen synnyn vaihteluun on varauduttu tarkoituksella kahdella kompostorilla. Toinen kompostori ehtii aina lahottaa sisällään olevan biojätteen kunnolla ennen toisen kompostin täyttymistä. Seurakuntakeskuksen kaatopaikkajäteastioista puuttuu tällä hetkellä kaikki merkinnät eikä kompostorin oikeasta käytöstä ole ohjeita. Nämä ovat

tärkeitä seikkoja, sillä roskiksien käyttäjät vaihtelevat paljon keittiön käyttäjistä riippuen. (Salomaa 2007.)

2.4.2 Kirkko, hautasmaa ja makasiini

Kirkon, hautausmaan ja makasiinin kaikki roskat kerätään isoon avonaiseen sekajätelavaan, joka on noin 13 m³ (240x550x100). Lava sijaitsee vanhan hautausmaan länsi reunalla. Lavan tyhjennys tilataan sen ollessa täysi Sorakuljetus Penna Oy:ltä. Kaatopaikkajätettä syntyy alueella noin 1,5 lavaa vuodessa eli 19,5 m³. Hautausmaalla on 14 aidattua jätepiستettä, joissa jokaisessa on maatuvaan jätteen ja kaatopaikkajätteen astiat (140 l). Kirkolla ja makasiinilla on erillisiä pieniä roskiksia, joihin kertynyt jäte kerätään traktorin pärekärryyn ja tyhjenetään jätelavalle. (Nissinen 2007.)

Hautausmaalla syntyvä maatuva jäte kompostoidaan seurakunnan omassa aumakompostissa. Komposti sijaitsee hautausmaan vieressä, ja siinä on yhteensä kaksi aumaa. Aumoja sekoitetaan siihen tarkoitetulla sekoittimella, jotta maatuminen olisi mahdollisimman täydellistä. Kaikki saatu maa-aines menee seurakunnan omaan käyttöön viherrakentamisesta. Pahvia kerätään hautausmaatoimiston päädysssä olevaan 660 l astiaan, jonka tyhjennys tilataan tarvittaessa Lassila & Tikanoja Oy:ltä. Toimistossa syntyvä paperijäte toimitetaan Suivalantietä vastapäätä sijaitsevaan sotaveteraanien paperinkeräyspisteeseen. (Nissinen 2007.)

Hautausmaalta kertyvät käytetyt hautakynntilät lajitellaan käsin kaatopaikkajätteen joukosta tai kerätään suoraan haudoilta erillisiin 600 l säkkeihin, jotka Juankosken Eko-Kierrätys Ay käy noutamassa noin 10 säkin erissä kierrätettäviksi. Kierrätettäviksi kelpaavat kaikki muovi- ja lasikynntilät sekä muoviruukut. Tämä käytäntö on ollut voimassa noin kolme vuotta ja se on todettu erittäin käytännölliseksi. Hautakynntilöiden kierrätys on vähentänyt kaatopaikkajätteen syntyä noin puolelta: ennen jätettä syntyi noin kolme lavaa ja nykyään enää vain puolitoista lavaa. (Nissinen 2007.)

Alueen jätehuollon on katsottu toimivan pääpiirteittäin todella hyvin. Suuri jätelava vähentää jätehuoltokustannuksia merkittävästi. Se ja itse tilattava tyhjennys poistaa tarpeen tyhjennysvälin oikeellisuuden arviointiin. Ainoaksi pieneksi ongelmaksi on katsottu kynttilöiden käsin lajittelu.

2.4.3 Leirikeskus

Leirikeskuksessa on yksi suljettava jätelava kaatopaikkajätteelle noin 4 m³, paperinkeräys- ja pahvinkeräysastiat 660 l sekä yksi suljettu Sepe-Kuumakompostori (Biolan Oy) 1 000 l. Leirikeskuksessa ei ole erillistä jätekatosta vaan kaikki jäteastiat sijaitsevat pihalla. Leirikeskuksen kompostori tyhjenetään keväisin ja siitä huolehtii hautausmaanhoitaja Seppo Nissinen. Syntynyt maa-aines sekoitetaan hautausmaan aumakompostiin, ja hyöty käytetään viherrakentamisessa. Muut jäteastiat tyhjenetään noin viisi kertaa vuodessa pääasiallisesti kesäisin, jolloin leirikeskuksella on eniten käyttöä. Tyhjennyksen tilaa leirikeskuksen emäntänä kesäisin toimiva Sirpa Salomaa, ja astiat tyhjentää Sorakuljetus Penna Oy. Varsinkin kesällä leirikeskuksessa kertyvät lasi- ja metallipurkit viedään tarpeen vaatiessa Järvelän kierrätyspisteeseen. (Nissinen 2007.)

Leirikeskuksen jätehuolto toimii nykyisellään hyvin. Astioiden tyhjennyksen tilaus tarvittaessa on katsottu järkevimmäksi vaihtoehdoksi, koska keskuksen käyttö vaihtelee. Kaikkien astioiden koko ja määrä on katsottu nykyisellä keskuksen käytöllä riittäväksi.

2.5 Siivous

Seurakunnan tämän hetkinen emäntä Sirpa Salomaa on koulutukseltaan ruokatalouskokki. Emäntä on suorittanut yhden päivän kestäneen siivouksen perusasioita käsitelleen kurssin. Emäntä vastaa pääasiassa vain seurakuntakeskuksen ja leirikeskuksen siivouksesta. Kesäisin (kesä-elokuu) seurakuntakeskuksen siivouksesta vastaa sijainen ja henkilö vaihtelee vuosittain. Sijaisen koulutuksesta ja perehdyttämisestä vastaa Sirpa Salomaa. (Salomaa 2007.)

Seurakuntakeskuksen eri osien siivous suoritetaan viikon aikana kahteen kertaan. Siivouksessa tilat imuroidaan, pyyhitään lattiat kostealla rätillä ja tasojen pölyt pyyhitään. Kerran vuodessa lattiat pestään lattianpuhdistuskoneella ja vahataan. Leirikeskuksen siivous suoritetaan tarpeen mukaan riippuen leirien ja keskuksen vuokrausten määrästä ja ajankohdista. Leirien aikana keskuksen siivouksessa noudatetaan samoja periaatteita kuin seurakuntakeskuksessa, mutta siivouksetojen määrä on pienempi. Kirkon, hautausmaantoimiston ja makasiinin siivouksesta vastaa hautausmaan henkilöstö sekä suntio. Käytetyt siivousaineet ovat pääasiassa samoja kuin seurakuntakeskuksessa. Siivous suoritetaan tarpeen mukaan, lisäksi kesätyöntekijät siivoavat kirkon perusteellisesti muutaman kerran kesässä. Aurinkokulman siivouksesta vastaa lastenohjaaja Riitta Julkunen. Aurinkokulman siivousaineet ovat samoja kuin seurakuntakeskuksessa käytetyt, ja siivous suoritetaan tarpeen vaatiessa. (Salomaa 2007.)

Seurakuntakeskuksessa käytetyt siivousvälineet, siivousaineet sekä niiden käyttöturvallisuustiedotteet säilytetään lukitussa siivoukshyllyssä. Aineet säilytetään omissa alkuperäisissä astioissaan ja laimennuspulloissa. Aineiden annostelussa noudatetaan aineiden tuoteselosteiden mukaisia ohjeita. Vanhoja pesuaineita ei seurakunnassa juuri synny, sillä varastot pyritään pitämään mahdollisimman pieninä. Siivouksen hankinnoista vastaa emäntä Sirpa Salomaa ja hän noudattaa hankinnoissaan seurakunnan omaa hankintaohjetta. Pesuaineita tilataan, kun aineet ovat loppumassa. Aineet hankitaan suurtalouspakkauksissa, jolloin pakkausmateriaalin käyttö on vähäistä. Nykyisissä siivoukseen liittyvissä hankinnoissa ei noudateta erityisiä ympäristökriteerejä. Seurakuntakeskuksessa ja leirikeskuksessa käytettävät pöytäliinat, lakanat ja pyyhkeet pesetetään Päijät-Hämeen keskuspesulalla. Siivouksessa käytettävät liinat ja rätit pestään itse. (Salomaa 2007.)

2.6 Keittiöt ja ruokalot

Seurakunnalla on kaksi keittiötä, toinen keittiö on seurakuntakeskuksessa ja toinen leirikeskuksessa. Seurakuntakeskuksen keittiössä on Metos astianpesukone, kippipata, yleiskone, perunankuorimakone, kiertoilmahella ja tavallinen hella. Lisäksi siellä on kaksi kylmiötä, arkkupakastin, kaksi kahvinkeitintä ja mikro. Kaikki Metos laitteet sekä kaksi kylmiötä ovat noin 20 vuotta vanhoja, mutta muut laitteet ovat suhteellisen uusia. Leirikeskuksen keittiössä on Metos astianpesukone, kippipata (rikki), yleiskone, perunankuorimakone, kiertoilmahella, suurtalousliesi ja uuni. Lisäksi siellä on kaksi kylmiötä, jääkaappi, arkkupakastin, kaksi kahvinkeitintä ja mikro. Leirikeskuksen laitteet ovat samaa ikäluokkaa kuin seurakuntakeskuksen, mutta ne tullaan pääosin uusimaan leirikeskuksen remontin yhteydessä. (Salomaa 2007.)

Seurakunta ei juuri käytä seurakuntakeskuksen omaa keittiötä. Muutaman kerran vuodessa joihinkin seurakunnan kokouksiin valmistetaan lounas. Joskus seurakunnan kahvitilaisuuksiin leivotaan, jolloin on hankittu leipomistarvikkeita. Kärkölen Pitoemännät käyttävät keittiötä joka tiistai, jolloin he valmistavat lounaan palvelupäivään osallistuneille. Keskiviikkoisin Kärkölen Työttömät valmistavat ruokaa työttömille. Kummatkin järjestöt huolehtivat omien ruokatarvikkeidensa hankinnasta, ja ne säilytetään seurakunnan kylmiöissä. Leirikeskuksen keittiön käytöstä vastaa kesäisin emäntä Sirpa Salomaa. Hän työskentelee leirikeskuksessa kesä-elokuun, jolloin hän huolehtii leirien ruokahuollosta. Käytettävät ruokatarvikkeet tilataan Pyrhösen Kaupasta Järvelän keskustasta, josta ne tuodaan taksilla leirikeskukseen. Tuotteiden tilauksessa ei noudateta mitään tiettyjä kriteerejä. Leireillä valmistetaan tavallista suomalaista kotiruokaa. Kasvisruokaa valmistetaan leireillä tarpeen mukaan, ja jokaisen leirillä olijan ruokavalio huomioidaan. Tilattavat tuotteet vaihtelevat paljon leirien osallistujista riippuen. Lähiuokaa suositetaan perunoiden osalta, jotka tuodaan leireille läheiseltä maatilalta. (Salomaa 2007.)

Keittiöissä syntyvä jäte kerätään seurakuntakeskuksen jäteastioihin. Pakkauksista syntyvä pahvijäte kerätään pahvinkeräysastiaan, mutta lasi- ja metallijäte laitetaan pääasiallisesti kaatopaikkajätteeseen. Keittiössä syntyvä biojäte kompostoidaan seurakunnan omissa kompostoreissa. Keittiössä syntyvän jätteen lajittelusta vastaavat keittiön käyttäjät. (Salomaa 2007.)

2.7 Toimistotyö

Toimistoille ei ole jätehuolto-ohjeita. Toimistoissa syntyvä paperijäte on enimmäkseen kopiopaperia. Suurin osa siitä kerätään tavalliseen paperinkeräysastiaan. Tietoturvapaperi on toimitettu Kärkölän kunnan kanssa yhdessä Lahden Lämpövoima Oy:lle poltettavaksi, ja kaikkein tärkeimmät paperit on lisäksi silputtu seurakunnan omalla silppurilla. Tietoturvapaperille ei ole omaa lukittua keräysastiaa, vaan se kerätään tavalliseen pahvilaatikkoon. Vanhat sähkölaitteet kerää Seppo Nissinen ja toimittaa ne SER-vastaanottopisteeseen (Kuusakoski Oy). (Painilainen 2007.)

Energiansäästöohjeita ei ole, mutta työntekijät pyrkivät välttämään sähkölaitteiden ja valojen turhaa päällä pitoa. Toimistoissa on energiaa säästävät loisteputkilamput. Kopiokoneessa on automaattinen virransäästö- ja sammutustoiminto. Toimistossa pyritään vähentämään paperin kulutusta käyttämällä tulostuspapereiden tyhjiä puolia suttupaperina, ja paperia on myös hyödynnetty joskus seurakunnan kerhon lapsien askartelussa. Paperin kulutusta on myös pyritty vähentämään suosimalla sähköpostin käyttöä viestinnässä. Jätteiden syntyä pyritään vähentämään toimistoissa muutenkin, esim. seurakunnan toimiston kahvitilassa käytetään aina kestoastioita, ja tyhjät värikasetit kerätään toimistossa yhteen ja toimitetaan niiden toimittajalle Tamore Oy:lle. (Painilainen 2007.)

2.8 Hautausmaat ja viheralueet

Kärkölän kirkon hautausmaa-alueita on kolme: Eteläinen hautausmaa, uusi hautausmaa ja kirkkoa vastapäätä Pohjoinen hautausmaa. Muita viheralueita seurakunnalla on kirkon, seurakuntakeskuksen ja leirikeskuksen ympärillä. Kuten hyvin yleisesti Suomessa, myös Kärkölän seurakunnan hautausmaat on perustettu aikoinaan harjualueelle. Tästä johtuen hautausmaiden itäreunassa sijaitsee ensimmäisen luokan pohjavesialue. Seurakunnassa ei ole tehty selvityksiä hautausmaiden vaikutuksista pohjavesialueisiin. Hautausmaata ei voida kuitenkaan siirtää. Seurakunnassa on kuitenkin alettu pohtia pohjaveden ja sen puhtauden tärkeyttä. Syksyllä 2007 seurakunnassa vieraili Reijo Korhonen esittelemässä ekologisen hautauksen mahdollisuuksia. Hautausmaiden ja viheralueiden hoidossa noudatetaan hautaustoimilakia, kirkkolakia sekä terveydensuojalakia ja -asetusta. (Nissinen 2007.)

Viheralueiden hoidosta vastaa ympärivuotisesti hautausmaanhoitaja Seppo Nissinen sekä seurakuntamestari Heikki Nousjoki. Kesäisin viheralueiden hoitoon palkataan 3-4 määräaikaista työntekijää. Heidän tehtäviinsä kuuluu hautojen hoito sekä ruohonleikkuu. Uusien työntekijöiden koulutuksesta ja työhön perehdyttämisestä vastaa Seppo Nissinen, Heikki Nousjoki sekä vanhemmat kesätyöntekijät. Eniten ohjeistusta tarvitaan lannoitteiden ja laitteiden oikeasta käytöstä. Hautausmaiden ja viheralueiden hoitoon liittyvää kirjallista hoito-ohjetta ei ole katsottu tarpeelliseksi. (Nissinen 2007.)

Seurakunnassa on siirrytty luonnonmukaisiin lannoitteisiin ja torjuntatoimiin. Rikkaruohot poistetaan haudoilta mekaanisesti kitkemällä ja käytäviltä liekittämällä. Torjunta-aineita ei käytetä. Kukkien lannoittamiseen käytetään luonnonmukaisia lannoitteita, merileväuutetta ja luonnonmukaisia kasviravinteita. Hautausmaalla ei ole käytössä automaattista kastelujärjestelmää ja nurmikoiden kastelusta on luovuttu kokonaan. Hoitohautoja kastellaan käsiruiskuilla 1 m³ säiliöstä, johon on sekoitettu lannoitusaineet valmiiksi sekaan. Hautojen kastelussa on käytetty pääasiallisesti vesijohtovettä. (Nissinen 2007.)

Hautausmaalla joudutaan pitämään paljon kesäkukkaistutuksia ns. varakukka-penkkeinä hoitohautojen istutuksia varten. Seurakuntakeskuksessa on siirrytty jo lähes kokonaan perennaistutuksiin. Kaikissa hoitohautoissa on multaan upotettavat pienet altaat kukkia varten. Altaat estävät lannoitteiden ja kasteluveden valumisen maaperään ja vähentävät näin niiden kulutusta. Altaat nostetaan ylös kerran kesässä, mikä estää koivun juurien pääsy altaisiin. (Nissinen 2007.)

Hautausmaalla on tehty kasvikartoitus, kartoituksen teki Helena Raikas lisensiaattityönään. Kartoituksessa hautausmaalta ei löytynyt suojeltavia kasvilajeja. Hautausmaalla sijaitsee kaksi kulttuurihistoriallisesti arvokasta sukuhautaholvia, jotka kummatkin on kunnostettu alkuperäiseen asuunsa. Lisäksi vanhoille hautamuis-tomerkeille on rajattu oma alueensa, johon on koottu esimerkkejä rauta-, kivi- ja puumuistomerkeistä. Hautausmaan sisällä sijaitsee kaksi luonnonvaraista hoito- aluetta: pieni puistoalue Kellomäki, jossa on kaksi hiljentymispaikkaa ja uurna- hautaamista varten varattu Muistolehto. (Nissinen 2007.)

Seurakunnalla on kaksi omaa traktoria. Vuonna 2003 hankitussa traktorissa on myös kaivuri haudankaivausta varten. Vuodelta 1985 olevaa traktoria pidetään ns. ”aputraktorina”. Molemmissa traktoreissa käytetään polttoaineena dieseliä. Ruohonleikkuuseen seurakunnalla on käytössä päältä ajettava ruohonleikkuri (Iseki) sekä kaksi työnnettävää ruohonleikkuria (Klippo). Päältä ajettava leikkuri toimii dieselillä, ja sitä voidaan käyttää myös lehtien kerääjänä. Työnnettävät leikkurit ovat kaksitahtikoneita, joihin käytetään 98-bensaa ja kaksitahtiöljyä. Muita kaksitahtisia koneita ovat kolme lehtipuhallinta, raivaussaha, kaksi moottorisahaa ja kolme trimmeriä. Kaikissa koneissa käytetään valmistajan ohjeiden suosittelemia aineita. Koneet huolletaan säännöllisesti ja huollot suoritetaan pääasiallisesti itse ja vain suurimmat remontit joudutaan teettämään ulkopuolisilla. Seurakunnalla on oma polttoainesäiliö. Se on sijoitettu hautausmaatoimiston päätyyn, ja se on tilavuudeltaan 1300 l. (Nissinen 2007.)

2.9 Leiri- ja kurssikeskukset

Leirikeskus Kalliopirtti on suurimmaksi osaksi seurakunnan omassa käytössä. Kesäisin siellä järjestetään kaikki seurakunnan leirit, mm. rippileirit. Seurakunta tarjoaa leirikeskusta myös vuokratyöskäyttöön esimerkiksi omatoimisesti pidettävien leirien, kurssien, kokousten ja perhejuhlien pitopaikaksi. Kesäisin leirikeskuksen toiminnasta, siivouksesta ja ruokahuollosta vastaa emäntä Sirpa Salomaa. (Nissinen 2007.)

Leirikeskuksella on kaksi rakennusta. Suurempi, jossa sijaitsee majoitushuoneita, keittiö, ruokailusali, takka/kokoushuone sekä sauna ja pesutilat. Sauna on puukäyttöinen ja siinä käytettävät puut hankitaan seurakunnan omista metsistä. Talvisin saunaa lämmitetään kerran viikossa, jolloin seurakunta järjestää avantouinti mahdollisuuden. Tarvittava avanto pidetään auki läpi talven järvien ilmastusta varten tarkoitetulla pumpulla. Pienemmässä rakennuksessa on lähinnä vain yöpymistiloja. Pienempi rakennus on viime aikoina kunnostettu. Suuremmalle rakennukselle on suunnitteilla remontti, jossa se muutetaan harjakattoiseksi ja myös sisätiloja uusitaan. (Nissinen 2007.)

Leirikeskuksen tontti ei ole kovin suuri, ja se muodostuu nurmikentästä, sorapihasta sekä pienestä alasta kalliometsää. Tontilla sijaitsevalla kalliolla on pieni leirikirkko, jossa pidetään leirien jumalanpalveluksia ja aamuhartauksia. Alueen pienuudesta johtuen sillä ei ole luontopolkuja eikä suojelukohteita tai muuten tärkeitä luontoarvoja. (Nissinen 2007.)

Leirikeskuksen jätevesihuolto täyttää tällä hetkellä haja-asutusalueiden Jätevesimääräykset. Uusi ympäristölupa on haettu ja saatu vuonna 2006. Keskuksen jätevesijärjestelmä koostuu sakokaivosta, kahdesta Upo pienvesipuhdistamosta, pumpukaivosta, suodatuskentästä ja avo-ojasta. Lisäksi keittiön jätevesille on rasvanerotuskaivo, jonka tyhjennys tilataan tarvittaessa. Käytännössä tyhjennys on tarpeen aika harvoin. Upo-pienvesipuhdistamot on asennettu noin 1985, silloin suodatuskenttänä toimi leirikeskuksen ja järven välinen maa-alue. Noin 10 vuotta sitten järjestelmä saneerattiin ja vettä ruvettiin pumppaamaan uudelle suodatuskentälle noin 100 metrin päähän poisjärvestä. Tämänhetkiset Upo-laitteet

ovat niin vanhat, ettei niihin löydy huolto-ohjeita. Ohjeita on käyty kysymässä jopa laitteiden myyjältäkin. Laitteille ei suoriteta erityisiä huoltotoimenpiteitä, mutta laitteiden sähköjen toimintaa tarkkaillaan säännöllisesti. Leirikeskuksen jätevesijärjestelmästä ja sen toiminnasta vastaa hautausmaanhoitaja Seppo Nissinen. (Kärkölen kunta 2006; Nissinen 2007.)

2.10 Metsänhoito

Kärkölen seurakunnalla on omaa metsä aluetta 19,4 ha. Kärkölen seurakunta kuuluu metsänhoitopiiriin, ja metsän hoidossa noudatetaan vuosiksi 2002–2011 hyväksyttyä metsäsuunnitelmaa. Suunnitelmassa on huomioitu metsälaki ja luonnonsuojelulaki. Seurakunnan metsäalueille on myönnetty PEFC-sertifikaatti vuonna 2001. Seurakunnan metsäalueet sijaitsevat hautausmaan vieressä Kärkölen kirkonkylässä. Metsäalueen pienuudesta johtuen se on kokonaisuudessaan ns. puistometsää, lähinnä ulkoilijoiden virkistyskäytössä. Kärkölen seurakunnan omistamilla metsäalueilla ei sijaitse luonnonsuojelualueita eikä -kohteita. (Kärkölen seurakunta 2002.)

Metsämaa on 100 % kangasmaata, ja se on suurimmaksi osaksi (95 %) kuivahkoa kangasta. Puusto on pääasiallisesti mäntyä, kuusta ja koivua esiintyy jonkin verran. Puustosta 687 m³ eli 32 % on tukkipuuta, ja 1341 m³ eli 63 % on kuitupuuta. Loput 5 % on taimikkoa sekä hukkapuuta. Metsäaluetta pidetään kunnossa hakkuin ja harvennuksin, joiden määrät on esitetty metsäsuunnitelmassa. Metsäalueiden hoidosta vastaa hautausmaanhoitaja Seppo Nissinen. (Kärkölen seurakunta 2002.)

2.11 Liikenneselvitys

Suurin osa seurakunnan vakituisista työntekijöistä kulkee töihin omalla autolla, ja jotkut kesätyöntekijät tulevat töihin pyörällä. Seurakuntakeskus sijaitsee Kärkölän keskustassa, hautausmaa ja kirkko sijaitsevat noin 5 kilometrin päässä Kärkölän kirkonkylällä. Kalliopirtin leirikeskus sijaitsee n. 15 kilometrin päässä seurakuntakeskuksesta. Kärkölän kunnan pienuudesta johtuen joukkoliikenneyhteydet kunnan alueella ovat huonot. Leirikeskuksessa pidettäviin kokouksiin on menty joskus kimppekyydein. Seurakunnan lähetys- ja seurakuntapiirit kulkevat omiin tilaisuuksiinsa säännöllisesti kimppekyydeillä. Leirikeskuksessa järjestettäviltä leireiltä tapahtuvien retkien (esim. rippileiriltä kirkolle) kuljetukset järjestetään linja-autolla. Seurakunnan järjestämät retket on myös hoidettu linja-autolla. Seurakunta järjestää myös säännöllisesti linja-autokuljetuksen jumalanpalveluksiin varsinkin suurina kirkkopyhinä. Seurakunnalla ei ole omia ajoneuvoja, vaan työntekijät kulkevat myös työnsisäiset matkat omilla autoillaan. Polttoainetta ja moottoriöljyä käyttävät laitteet ovat lähinnä traktorit ja ruohonleikkurit sekä muut työkoneet. Diakoniatyöntekijöiden ja pappien työkuvaan kuluu paljon kotikäyntejä, ja niitä tehdessä tulee paljon ajokilometrejä. Kärkölän kaltaisessa pienessä kunnassa välimatkat ovat pitkiä ja julkisenliikenteen tarjonta hyvin rajallinen, joten oma auto on suurelle osalle työntekijöistä välttämätön. (Painilainen 2007.)

Seurakuntatalon pihalla on riittävästi parkkitilaa, ja muillakin kiinteistöillä parkkipaikat ovat siistejä ja turvallisia. Suuret ja suositut tilaisuudet aiheuttavat kuitenkin joskus ongelmia. Tällöin autoja joudutaan pysäköimään paljon seurakuntakeskuksen lähellä olevien teiden varsille. Seurakuntakeskuksen parkkipaikalla henkilökunnan autoille on vain kaksi lämmitystolppaa, mikä on osoittautunut viime talvina liian vähäiseksi määräksi. Pyöräilyyn on järjestetty kohtuulliset edellytykset; seurakuntakeskuksen pihalla on pyöräteline, ja seurakuntakeskuksessa on henkilökunnalle varattu suihku. Hautausmaalla olevassa huoltorakennuksessa on myös suihku ja pukeutumistilat. Kirkossa liikuntaesteiset on huomioitu pyörätuoliluiskalla. Seurakuntakeskuksen sisääntuloissa ei ole rappusia, mutta kynnykset voivat silti aiheuttaa pyörätuoleilla liikkuville hankaluuksia. (Painilainen 2007.)

3 YMPÄRISTÖOHJELMA JA KEHITTÄMISTOIMENPITEET

3.1 Johdanto

Kärkölän seurakunnan ympäristöohjelma koottiin katselmuksessa ilmenneiden puutosten pohjalta, tarkoituksena on saavuttaa kirkon ympäristödiplomin minimikriteerit. Muita toiminnan parannuksia tehdään diplomin edellytyksenä olevien pisteiden saavuttamiseksi tulevaisuudessa. Kehitysehdotuksia toiminnan parantamiseksi saatiin myös työntekijöille ja toimihenkilöille teetetyllä kyselyllä. Kaikki ehdotukset käytiin ensin läpi ympäristötyöryhmässä. Työryhmän hyväksymät ehdotukset esiteltiin neuvostolle 7.2.08, joka hyväksyi ehdotukset virallisesti kokouksessaan. Ympäristötyöryhmä asetti kaikille toimille vastuuhenkilön, joka jo tähänkin mennessä oli vastannut kyseisistä seurakunnan toiminnoista. Kaikkien ympäristöohjelmassa esitettyjen parannusten aikatauluksi päätettiin vuoden 2009 alku. Seurakuntaan perustetaan pysyvä ympäristötyöryhmä johon kuuluvat kaikki ohjelman vastuuhenkilöt: kirkkoherra, taluspäällikkö, toimistos sihteeri, hautausmaanhoitaja ja emäntä.

3.2 Toiminta ja talous

Kärkölän seurakunnan seuraavaan vuosien 2009–2011 toiminta- ja taloussuunnitelmaan lisätään ympäristöasioita käsittelevä osio. Siinä tullaan määrittelemään seurakunnan omat ympäristöasioiden tavoitteet ja ideologia. Osion lisäyksestä vastaa seurakunnan taluspäällikkö, ja sen aikatauluksi on päätetty vuoden 2009 alku.

Kärkölän seurakunnan vuonna 2008 voimaan tulevaan hankinta-ohjeeseen lisätään ympäristöasioita käsittelevä osio. Siinä tullaan määrittämään, minkälaisia ympäristönäkökulmia seurakunta tulee jatkossa huomioimaan omissa hankinnoissaan. Mahdollisia kriteerejä ovat ympäristömerkityt tuotteet, tuotteiden ympäristöystävällisyys, tuotteiden pitkä elinkaari, paikallistuotteet, Reilun kaupan tuotteet sekä energiatehokkuus. Uuden hankinta-ohjeen kokoamisesta vastaa seurakunnan taluspäällikkö, ja se valmistuu vuoden 2008 alku puolella.

Rakentamisessa ja maankäytössä toimitaan lakien ympäristösäädösten mukaisesti ja pyritään välttämään haitallisia ympäristövaikutuksia. Töiden suunnittelijoille ja urakoitsijoille tiedotetaan ympäristöasioiden huomioimisesta ja noudatetaan uuden hankinta-ohjeen antamia puitteita. Toiminta- ja taloussuunnitelmaan tullaan lisäämään indikaattorit sähkön ja veden kulutuksesta sekä jätemääristä.

Indikaattoreita seurataan vuositasolla, ja ne kootaan Excel-taulukoihin. Kaikkiin indikaattoreihin lisätään pienentämistavoite ja tavoitetta seurataan seuraavassa toiminta- ja taloussuunnitelmassa, onko tavoitteeseen päästy. Rakentamisessa ja maankäytöstä sekä indikaattoreista ja niiden ylläpidosta vastaa seurakunnan talouspäällikkö. Kaikki edellä mainitut toimet ovat jatkuvatoimisia.

TAULUKKO 1. Kärkölän seurakunnan jätemäärät.

Kaikki	Kaatopaikkajäte		Energiajäte	
	m ³	€	m ³	€
2006	65	1550	0	0
2007	20	310	0	0
2008	0	0	0	0

3.3 Ympäristökasvatus

Ympäristökasvatus tullaan lisäämään seurakunnan Toiminta- ja taloussuunnitelmaan (2009–2011) yhdeksi seurakunnan toiminnan painopisteeksi. Ympäristöteemoja pyritään lisäämään kaikissa seurakunnan työmuodoissa: jumalanpalveluselämässä, diakoniatyössä, lapsityössä jne. Ympäristökasvatus osion lisäämistä vastaa seurakunnan kirkkoherra, ja sen aikatauluksi on asetettu vuoden 2009 alku.

3.3 Jätehuolto

Seurakunta aloittaa energiajätteen keräyksen kaikilla kiinteistöillään vuoden 2008 aikana. Kiinteistöille hankitaan keräyksen edellyttämät sisä- ja ulkoastiat, lisäksi astioihin hankitaan niiden tunnistamista helpottavat nimitarrat sekä käyttöohjeet. Hautausmaalla kerättävät ongelmajätteet siirretään lukittuun tilaan vuoden 2008 aikana jätehuoltomääräysten mukaisesti. Muutosten toteutuksesta vastaa seurakunnan hautausmaanhoitaja.

Seurakunnan tämänhetkisestä jätehuollosta kootaan kirjallinen jätehuoltosuunnitelma, jossa esitetään tavoitteet ja keinot jätteen määrän vähentämiseksi ja hyötyjätteen keräyksen tehostamiseksi. Jätehuoltosuunnitelma päivitetään energiajätteen keräämisen käynnistyttyä. Jätehuoltosuunnitelma kootaan vuoden 2008 aikana, ja sen kokoamisesta sekä ylläpidosta vastaa seurakunnan hautausmaanhoitaja.

Seurakunnan keittiöille perustetaan pysyvät metalli- ja lasijätteen keräyspisteet. Hautakenttilöille suunnitellaan omat keräysastiat. Niiden toimivuutta kokeillaan kesällä 2008, jonka jälkeen niiden pysyvästä käyttöönotosta päätetään. Hautausmaan suuri jätelava tullaan kattamaan katoksella. Nämä toimet toteutetaan vuoden 2008 aikana, ja niistä vastaa seurakunnan hautausmaanhoitaja.

3.4 Siivous

Seurakunnan siivoustoimessa siirrytään mahdollisuuksien mukaan ympäristöystävällisempiin tuotteisiin, noudattaen seurakunnan uutta vuonna 2008 valmistuvaa hankinta-ohjetta. Hankinta-ohjeesta ja siirtymisestä ympäristöystävällisempiin tuotteisiin vastaa seurakunnan talouspäällikkö.

3.5 Kiinteistöhuolto

Sähkön ja veden kulutusta ryhdytään seuraamaan vuositasolla. Saadut tulokset sisällytetään toiminta- ja taloussuunnitelmaan, jossa niitä käsitellään ympäristöindikaattoreina.

TAULUKKO 2. Kärkölän seurakunnan sähkön ja veden kulutus.

Kaikki	Sähkö		Vesi	
	kWh	€	m ³	€
2003	530000	0	0	0
2004	0	0	0	0
2005	550000	0	0	0
2006	490000	0	720	2000
2007	0	0	1200	2900
2008	0	0	0	0

Seurakunnan vuonna 2004 tehty energiakatselmus uusitaan diplomin edellyttämällä tavalla. Uusi energiakatselmus teetetään vuonna 2009 kaikkien muiden diplomin minimikriteerien ollessa kunnossa.

Energiavastuuhenkilöksi nimetään talouspäällikkö. Energiavastuuhenkilön tehtävänä on huolehtia mm. sähkön ja veden kulutuksen seurannasta sekä energiakatselmuksen järjestämisestä. Vuonna 2008 seurakuntakeskukseen asennetaan kolmas ilmalämpöpumppu, joka sijoitetaan seurakuntakeskuksen diakonia- ja päiväkerhopäättyyn. Tulevan energiakatselmuksen yhteydessä tehdään kirkkoa varten hankeselvitykset maa- ja hakelämmöstä. Seurakuntakeskuksen vetoisiin tiloihin hankitaan verhot esimerkiksi toimistoihin, mummonkammariin ja kerhotiloihin. Seurakunnalle laaditaan pienimuotoiset energiansäästöohjeet, joista informoidaan työntekijöille henkilöstökokouksessa. Kaikki edellä mainitut toimet suoritetaan vuoden 2008 aikana, ja niistä vastaa seurakunnan talouspäällikkö.

3.6 Keittiöt ja ruokalat

Seurakunnan keittiöiden energiankäytöstä tehdään selvitys uuden energiankatselmuksen yhteydessä. Leirikeskukseen uuden keittiön laitehankinnoissa noudatetaan seurakunnan uutta hankinta-ohjetta ja suositaan energiatehokkaita laitteita. Seurakunta siirtyy käyttämään joissain järjestämissään tilaisuuksissa Reilun kaupan kahvia ja teetä, lisäksi seurakunnassa järjestetään Reilun kaupan teema viikko. Seurakunnan elintarvikehankinnoissa noudatetaan seurakunnan uutta hankinta-ohjetta. Ympäristömerkittyjen tuotteiden, lähituotteiden ja luomutuotteiden osuutta hankinnoista pyritään lisäämään. Keittiöiden ja ruokaloiden kaikista kehitystoimenpiteistä vastaavat seurakunnan talouspäällikkö ja emäntä. Kaikkien toimenpiteiden aikatauluksi on asetettu vuoden 2009 alku.

3.7 Toimistotyö

Seurakunnan toimistojen energiankäytöstä tehdään selvitys uuden energiankatselmuksen yhteydessä. Seurakunnan toimistojen hankinnoissa noudatetaan uutta hankinta-ohjetta, ja valintakriteereinä ovat tuotteiden ympäristöystävällisyys ja energiansäästö. Seurakunnan paperinkulutusta pyritään vähentämään suosimalla kaksipuolista tulostusta, siirtämällä pöytäkirjoja ja sisäinen tiedottaminen sähköiseen muotoon, käyttämällä papereiden tyhjät puolet suttupaperina sekä vähentämällä turhaa kopiointia esimerkiksi viikkotiedote. Toimistotyön kaikista kehitystoimenpiteistä vastaa seurakunnan toimistos sihteeri ja toimenpiteiden aikatauluksi on asetettu vuoden 2009 alku.

3.8 Hautausmaat ja viheralueet

Seurakunnan hautausmaille ja viheralueille tehdään kirjalliset hoito-ohjeet. Niihin tullaan sisällyttämään ympäristöosio, jossa kiinnitetään huomiota mm. alueiden hoidon säilyttämiseen luonnonmukaisena. Hoito-ohjeen kokoamisesta vastaa seurakunnan hautausmaanhoitaja, ja se tullaan kokoamaan vuoden 2008 aikana.

Seurakunnan hautausmaan ja viheralueiden hoidossa pyritään säilyttämään jatkossakin sen saavuttamat ympäristöystävälliset normit ja käytännöt. Esimerkiksi perennojen suosimista, luonnonmukaisten lannoitteiden ja torjuntatoimien käyttöä sekä hautakynttilöiden kierrätyksen tehostamista jatketaan. Saavutettujen normien ja käytäntöjen ylläpitämisestä vastaa seurakunnan hautausmaanhoitaja.

3.9 Leiri- ja kurssikeskukset

Leirikeskuksen jätehuolto korjataan vastaamaan Kärkölän kunnan jätehuoltomääräyksiä samassa yhteydessä muiden seurakunnan toimipaikkojen kanssa, josta vastaa seurakunnan hautausmaanhoitaja. Leirikeskuksen saneerauksen yhteydessä keskuksen järjestyssääntöihin lisätään yleiset käyttäytymissäännöt jätteiden lajittelusta luonnon arvojen vaalimiseen ja oikeaan luonnossa liikkumiseen.

Leirikeskuksella suoritetaan kesällä 2008 näytteenotto, jolla tutkitaan keskuksen jätevedenpuhdistusjärjestelmän toimintakuntoa. Järjestyssääntöjen päivityksestä ja näytteenotosta vastaa seurakunnan hautausmaanhoitaja.

3.10 Liikenne

Seurakunnan tulevissa työkonehankinnoissa tullaan noudattamaan uutta hankintaohjetta, jossa hankintojen ympäristöominaisuudet ovat yhtenä valintakriteerinä. Työkonehankinnoista ja uudesta hankinta-ohjeesta vastaa seurakunnan talouspäällikkö. Seurakunnan kaikissa tapahtumissa pyritään suosimaan enenevässä määrin kimpapakyytejä. Seurakuntakeskuksen lämmitystolppien kunto tarkastetaan ja suoritetaan mahdolliset korjaustoimet. Seurakuntakeskuksen puuttuvista invalidirampeista ja niiden juridisesta vaatimuksesta tehdään selvitys. Alustavasti rampeja suunnitellaan keskuksen etuovelle sekä viraston ovelle. Kehitystoimista vastaa seurakunnan talouspäällikkö, ja niiden aikatauluksi on päätetty vuoden 2009 alku.

4 KIRKON YMPÄRISTÖDIPLOMIN VAATIMUSTEN SOVELTUVUUS PIENILLE SEURAKUNNILLE

Pienten seurakuntien ympäristödiplomin saavuttaminen on Kirkon ympäristödiplomin käsikirjan 2005 myötä helpottunut huomattavasti. Nyt seurakuntien ei tarvitse laskea jokaisesta toimialastaan pisteitä, vaan asia on yksinkertaistettu ottamalla käyttöön ns. minimikriteerit, jotka jokaisen diplomia hakevan seurakunnan on täytettävä. Tämän lisäksi käsikirja antaa useita eri vaihtoehtoja diplomin vaatimien sadan minimivaatimusten ylittävän pisteen keräämiseen, joista seurakuntien on helppo kasata itselleen sopivimmat. Käsikirjaan lisätyt esimerkit muitten seurakuntien toimista ja kirjan takaosassa oleva diplomitaulukko helpottavat myös osaltaan seurakuntien diplomin hakuprosessia. (Suomen ev.lut kirkon kirkkohallitus 2005.)

Pienen seurakunnan kannalta hankalimmat vaiheet diplomia haettaessa ovat ympäristökatselmus sekä diplomin myöntämisen jälkeen vaadittava järjestelmän ylläpito. Kummatkin vaiheet vaativat työpanosta seurakunnan omilta työntekijöiltä, minkä takia hankkeeseen lähtö usein mietityttää. Työn alussa olevaan selvitystyöhön ja katselmuksen tekoon voidaan tietysti seurakunnan varojen salliessa palkata ulkopuolinen tekijä. Diplomin saavuttamisen jälkeen vaadittavaan järjestelmän ylläpitoon ei yleensä ole mahdollista palkata ulkopuolista tekijää, vaan työtaakka jää seurakunnan omien työntekijöiden harteille. Pienissä seurakunnissa monesta työtehtävästä vastaa jo tällä hetkelle ainoastaan yksi henkilö, ja parhaissa tapauksissa yhdellä henkilöllä on useita vastuualueita. Kärkölän seurakunnassakin ympäristöjärjestelmän ylläpidosta aiheutuvat lisätyöt tulevat kohdistumaan lähinnä kahden henkilön harteille. Talouspäällikön, joka vastaa seurakunnan toiminnasta ja taloudesta sekä hankinnoista ja hautausmaanhoitajan/kiinteistöhoitajan, joka vastaa hautausmaasta, viheralueista, jätehuollosta ja kiinteistöistä.

Kärkölän seurakunnassa en törmännyt minkäänlaisiin suuriin diplomin hakua esittäviin ongelmiin. Mielestäni diplomin saavuttamiseksi edellytettävä tutkimustyö sujui erittäin mutkattomasti. Oman työni kannalta seurakunnan suhteellisen pienen koko ja pieni työntekijämäärä helpottivat työn sujumista huomattavasti. Tarvittavat tiedot löytyivät helposti ja nopeasti, ja pääasiallisesti haastateltavia oli vain

neljä. Kaikki haastateltavat henkilöt olivat lähes päivittäin seurakuntakeskuksella, jolloin aikavieviltä aikataulujen yhteensovittamisilta vältyttiin. Diplomin hakuprosessiin lähtemisen suurimpana kynnyksenä näkisin seurakuntien oman asenteen ympäristöä kohtaan sekä diplomin saavuttamiseksi tarvittavan työmäärän pelon. Monet seurakunnat eivät myöskään osaa välttämättä hakea apua selvitystyön tekemiseen esimerkiksi oppilaitoksilta. Vaikka ympäristödiplomiin vaadittava selvitystyö ei kaikissa tapauksissa täytä esimerkiksi insinööriyden edellyttämiä vaatimuksia, voi se soveltua esimerkiksi insinööriopiskelijoiden projektityöksi tai työharjoitteluksi.

Kustannukset diplomin hakuprosessissa eivät ole pienien seurakuntien kohdalla kovinkaan suuret. Diplomin vaatima selvitystyö onnistutaan usein tekemään omin voimin tai hakemalla apua ympäristöalan opiskelijoilta/oppilaitoksilta. Suurimmat kustannukset tulevat yleensä diplomin vaatimusten puutteiden korjaamisesta, kuten jätehuollon saattamisesta ajan tasalle. Ainoat varmat kustannukset seurakunnalle tulee diplomin auditoinnista, joka maksaa seurakunnalle n. 400 euroa. Ennalta arvaamattomia kustannuksia seurakunnalla tulee omien työntekijöiden käyttämisestä työtunneista diplomin hakuprosessin ja ylläpidon aikana sekä toiminnan muutoksista diplomin vaatimuksien tasolle.

5 PIENTEN SEURAKUNTIEN KIRKON YMPÄRISTÖDIPLOMIN SUHDE STANDARDI ISO-14001:N VAATIMUKSIIN

Yleisiltä vaatimuksiltaan kirkon ympäristödiplomi noudattelee tarkasti ISO-14001 standardia, joka edellyttää organisaatiolta ympäristöjärjestelmää ja sen dokumentointia, toteuttamista, ylläpitämistä sekä jatkuvaa parantamista. Diplomi edellyttää seurakunnilta ympäristöohjelmaa ja sen ylläpitoa, lisäksi toiminnan jatkuva parantaminen toteutuu diplomin pakollisessa uusimisessa neljän vuoden välein. ISO-14001 standardin vaatimuksissa oleva ympäristöpolitiikka, ei ole seurakunnille diplomin vaatimusten mukaan pakollinen. Kirkon ympäristödiplomi ainoastaan ehdottaa seurakunnan ympäristöpoliittisen julistuksen käyttämistä osana ympäristöasioiden tiedottamista. (Suomen ev.lut kirkon kirkkohallitus 2005; Suomen Standardisoimisliitto SFS 2004.)

ISO-14001 standardissa ympäristöjärjestelmää koskevissa vaatimuksissa oleva suunnittelun osio on määritelty seurakunnille diplomissa valmiiksi. Diplomissa seurakunnan toiminta on jaettu tärkeimpiin osa-alueisiin, ja niille on määritetty lakisääteiset vaatimukset sekä tärkeimmät ympäristönäkökohdat. Näin ollen diplomista on saatu kaikille seurakunnille yhtenäinen ja selkeä järjestelmä. Diplomi edellyttää standardin tavoin, että jokaiselle toiminta-alueelle nimetään seurakunnan ympäristöohjelmassa vastuuhenkilö ja eri toiminta-alueella tapahtuville parannustoimenpiteille asetetaan aikataulu. (Suomen ev.lut kirkon kirkkohallitus 2005; Suomen Standardisoimisliitto SFS 2004.)

Standardissa järjestelmän toteuttamisen osassa esiintyvät vastuut, koulutus ja viestintä ovat kaikki osana myös kirkon ympäristödiplomia. Diplomi edellyttää seurakunnalta vähintään yhden henkilön nimeämistä ympäristövastaavaksi. Diplomi edellyttää, että seurakunnan työntekijät saavat tarpeellisen tiedon ympäristöjärjestelmästä sekä tunnistavat toimintansa tärkeimmät ympäristönäkökohdat. Tätä varten seurakunnan on järjestettävä henkilökunnalleen tarpeellinen määrä koulutusta, esimerkiksi tiedottamalla järjestelmästä kokouksissa tai järjestämällä erilaisia koulutustilaisuuksia. Viestinnän osalta diplomi edellyttää ainoastaan sisäistä tiedotusta, ulkoinen tiedotus katsotaan ainoastaan pisteitä tuovana toimena. (Suomen ev.lut kirkon kirkkohallitus 2005; Suomen Standardisoimisliitto SFS 2004.)

Kaiken kaikkiaan kirkon ympäristödiplomin rakenne on hyvin samankaltainen kuin kansainvälisten ympäristöjärjestelmien ISO 14001 tai EMAS. Kirkon ympäristödiplomia on ainoastaan hieman yksinkertaistettu, ja siitä on tehty käyttäjäystävällisempi. Näin ympäristöjärjestelmän toteuttaminen ja ylläpitäminen on tehty mahdolliseksi myös pienille seurakunnille. Erityisesti diplomin käsikirjassa oleva ympäristöjärjestelmän läpiviennin ohjeistus sekä seurakunnan toimintojen ympäristönäkökohtien edellyttämät vaatimukset, tekevät järjestelmän toteutuksen seurakunnille huomattavasti mielekkäämmäksi. Diplomin yksinkertaisuuden ansiosta vapaaehtoisena pidettyä kirkon ympäristödiplomia voidaan pitää mielekkäänä ja hakemisen arvoisena kaiken kokoisissa seurakunnissa. (Suomen ev.lut kirkon kirkkohallitus 2005; Suomen Standardisoimisliitto SFS 2004.)

Kirkkohallitus ja sen asettama diplomin seurantaryhmä ovat esimerkillisesti edistäneet ympäristöjärjestelmien käyttöönottoa seurakunnissa. Asiantuntijoista koostuva seurantaryhmä on onnistunut kokoamaan sellaisen standardien vaatimuksia noudattelevan ympäristöjärjestelmän, jonka käyttöönottoon ei tarvita alan asiantuntijaa. Ilman Kirkon ympäristödiplomien käsikirjaa tuskin yksikään seurakunta olisi ottanut minkäänlaista ympäristöjärjestelmää käyttöönsä. Täysin yksilöllisen järjestelmän kokoaminen olisi ollut mille tahansa seurakunnalle liian suuri ja haastava urakka. Mielestäni muidenkin järjestöjen ja julkisten organisaatioiden, kuten esimerkiksi kuntien ja koululaitosten, tulisi noudattaa kirkon antamaa esimerkkiä ja kasata toiminnalleen oma yhdenmukainen ympäristöjärjestelmä.

6 YHTEENVETO

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa Kärkölen seurakunnan ympäristöasioiden tilaa sekä seurakunnan mahdollisuuksia hakea Kirkon ympäristödiplomia. Tämän lisäksi työssä pohdittiin Kirkon ympäristödiplomien sopivuutta pienille seurakunnille ja diplomien yhtenevyyttä muiden ympäristöjärjestelmien kanssa. Työmäärältään työn haastavin osio oli Kärkölen seurakunnan ympäristökatselmuksen ja – ohjelman kokoaminen.

Ympäristökatselmuksessa Kärkölen seurakunnan toiminnot käytiin läpi diplomien käsikirjan antamien ohjeiden mukaisesti. Katselmuksessa selvisi, että seurakunnan toiminnot eivät vastaa täysin Kirkon ympäristödiplomien asettamia vaatimuksia. Seurakunnan jätehuollossa oli puutteita ja lisäksi suurin osa diplomien edellyttämistä asiakirjoista puuttuivat, esimerkiksi ympäristöasiat toiminta- ja taloussuunnitelmasta sekä hankinta-ohjeesta. Katselmuksessa selvisi myös monia hyviä käytäntöjä, joita seurakunta oli toiminnassaan toteuttanut jo pitkään. Parhaina esimerkkeinä hyvistä käytännöistä olivat hautakenttien kierrätys, ilmalämpöpumppujen käyttöönotto sekä viheralueiden luonnonmukaiset lannoitus- ja torjuntatoinimet.

Kärkölen seurakunnan ensimmäisen ympäristöohjelman ensisijaiseksi tavoitteeksi asetettiin Kirkon ympäristödiplomien minimikriteerien täyttäminen vuoteen 2009

mennessä. Ohjelman alustava runko hahmoteltiin seurakunnan ensimmäisessä ympäristötyöryhmässä, johon kuuluivat vs. seurakuntapastori Timo Huttunen, talouspäällikkö Marja-Terttu Painilainen, hautausmaanhoitaja Seppo Nissinen, viherpalvelupäällikkö Timo Ruohonen, kirkkovaltuuston varapuheenjohtaja Liisa Korpela, Kärkölen kunnan ympäristösihteeri Riitta Hyytiäinen ja opinnäytetyöntekijä Sami Säisänen. Ohjelma vahvistettiin Kärkölen seurakunnan kirkkoneuvoston kokouksessa 7.2.08, neuvosto vahvisti samalla Kirkon ympäristödiplomin hakemisen.

Kärkölen seurakunnalle tehty selvitystyö osoitti selkeästi Kirkon ympäristödiplomin soveltumisen myös pienille seurakunnille. Pienissä seurakunnissa diplomin edellyttämä selvitystyö on jopa vaivattomampaa suorittaa kuin suuremmissa seurakunnissa. Haastateltavia henkilöitä on vähemmän, joten tarvittavat tiedot ovat helpommin ja nopeammin saatavilla. Ainoana negatiivisena puolena voi pitää diplomista aiheutuvan suurimman työtaakan kasaantumista muutaman henkilön harteille. Kärkölen seurakunnassa varsinkin talouspäällikkö ja hautausmaanhoitaja vastaavat suurimmasta osasta diplomin osa-alueista. Tämän takia pienissä seurakunnissa on erityisen tärkeää saada kaikki työntekijät tasavertaisesti mukaan diplomin hakuprosessiin ja ylläpitoon.

Kirkon ympäristödiplomin yhteensopivuus muiden yleisten ympäristöjärjestelmien kanssa on selvä. Diplomin käsikirjassakin todetaan diplomin pohjana olleen ISO-14000- ja EMAS-standardit. Diplomin rakenne on hyvin lähellä ISO-14000:n rakennetta. Diplomiin on ainoastaan istutettu seurakunnan normaalit toiminnot ja siitä on pyritty tekemään mahdollisimman helppolukuinen. Kirkon ympäristödiplomin työryhmä on esimerkillisesti onnistunut kokoamaan selkeän, yksinkertaisen ja mielekkään ympäristöjärjestelmän kaikille Suomen seurakunnille.

Tulevaisuudessa toivottavasti useammat julkiset organisaatiot, kuten kunnat ja koulut, ottavat esimerkkiä Kirkon ympäristödiplomista ja kokoavat omia toimintojaan vastaavat ympäristöjärjestelmät. Pelkkien hankalaselkoisten standardien pohjalta jokaisen pienemmän toimijan on hyvin vaikea lähteä kokoamaan omaa ympäristöjärjestelmäänsä. Ihmisiä lähelle tuodut ympäristöjärjestelmät ovat helppo ja hyvä tapa lisätä ympäristötietoisuutta ihmisten keskuudessa.

LÄHTEET

- Energiapolar Oy:n toimittaman sähkön energialähdejakauma vuonna 2006 [verkojulkaisu]. [viitattu 11.12.2007]. Saatavissa: <http://www.energiapolar.fi>
- Haapakka, P. 2007. Diakonian viranhaltija. Kärkölen seurakunta. Haastattelu marraskuu 2007.
- Huttunen, T. 2007. Vs. seurakuntapastori. Kärkölen seurakunta. Haastattelu marraskuu 2007.
- Kärkölen seurakunta. 2007. Toiminta- ja taloussuunnitelma vv. 2007–2009.
- Kärkölen seurakunta, Hämeen TE-keskus, Ins.tsto Lauri Jääskeläinen Oy & Energiakeskus Oy, P. 2004. Energiakatselmusraportti.
- Kärkölen kunta. 2006. Ympäristölautakunta. Kärkölen seurakunta, Kalliopirtin leirikeskus. Ympäristölupapäätös.
- Kärkölen seurakunta. 2002. Metsäsuunnitelma 2002–2011.
- Kärkölen seurakunta. Esite.
- Myllärinen, M. 2007. Kirkkoherra. Kärkölen seurakunta. Haastattelu marraskuu 2007.
- Mäntsälän Sähkön myymän sähkön alkuperä vuonna 2006 [verkojulkaisu]. [viitattu 11.12.2007]. Saatavissa: <http://www.msoy.fi>
- Nissinen, S. 2007. Hautausmaanhoitaja. Kärkölen seurakunta. Haastattelu marraskuu 2007.
- Painialinen, T. 2007. Talouspäällikkö. Kärkölen seurakunta. Haastattelu marraskuu 2007.

- Reilu kauppa. 2007. Reilun kaupan seurakuntakriteerit [verkkajulkaisu]. [viitattu 29.11.2007] Saatavissa: <http://www.reilukauppa.fi>
- Rautanen, M. 2007. Vast. lastenohjaaja. Kärkölän seurakunta. Haastattelu marraskuu 2007.
- Salomaa, S. 2007. Emäntä. Kärkölän seurakunta. Haastattelu marraskuu 2007.
- Suomen ev.lut kirkon kirkkohallitus, P. 2005. Kirkon ympäristödiplomin käsikirja 2005. Edita Prima Oy, Helsinki
- Suomen Standardisoimisliitto SFS. P. 2004. Standardi SFS-EN ISO-14001:2004.

LIITTEET

LIITE 1: Ympäristöasennekysely.

LIITE 2: Kärkölän seurakunnan Ympäristökatselmus-tilukko.

LIITE 3: Kärkölän seurakunnan ympäristöohjelma 2008-tilukko.

YMPÄRISTÖASENNEKYSELY

Ympäristöasiat seurakunnassa	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	Tyhjä
Seurakunnan tulee pitäytyä perinteisissä tehtävissään.	2	5	9	7	1
Seurakunnan tulee ottaa julkisuudessa kantaa ympäristönsuojeluun.		4	15	5	
Ympäristöasiat eivät kuulu seurakunnalle.	14	8	1	1	
Seurakunta toimii sillanrakentajana eri näkemiksiä omaavien välillä.	1	4	13	6	
Seurakunnan ei tulisi tavoitella Kirkon ympäristödiplomia.	10	9	2	3	
Ympäristöasioissa seurakunnalle riittää lainsäädännön täyttäminen.	3	11	9	1	
Ympäristöasiat aiheuttavat ainoastaan turhaa työtä ja kustannuksia.	4	16	3	1	
Seurakunnan on oltava muille esimerkkinä ympäristöasioissa.			13	11	
Haluan olla osana seurakunnan ympäristötyötä.			11	13	

Miten ja missä määrin ympäristöasiat tulisivat olla osana seurakunnan eri työmuotoja?	Paljon	Jonkin verran	Ei lainkaan	Tyhjä
Päiväkerhoissa ja pyhäkoulussa	9	14		1
Partiossa	19	4		1
Rippikoulussa	10	11	1	2
Muussa nuorisotyössä	9	14		1
Diakonia- ja yhteiskunnallisessa työssä	4	19		1
Lähetystyössä	5	16	2	1
Jumalanpalveluksissa	2	16	5	1
Yhteisvastuukeräyksen keräyskohteissa	4	14	4	2

Tiedotuksessa	3	20		1
Muussa, missä? toimistossa 1kpl				
Miten? - toimistossa, jätteen vähennys, lajittelu - valistus, keskustelu, raamatun evästys				

Otetaanko ympäristöasiat riittävästi huomioon seurakunnassa? Mitä tulisi kehittää?			
	Riittävä	Kehitettävää	Tyhjä
Siivous	7	8	9
Keittiöiden toiminta	5	11	8
Leirikeskukset	4	12	8
Kiinteistöjenhoito	6	10	8
Jätehuolto	4	12	8
Hautausmaan ja viheralueiden hoito	7	9	8
Toimistotyö	5	10	9
Miten? - lajittelu, ymp.yst.kemikaalit, energiaa säästävät lamput, lähiruoka, kierätyspaperi, paperin säästö			

Missä kustannuksissa seurakunta voisi säästää?			
	Ei	Kyllä	Tyhjä
Materiaalit	5	16	3
Vesi	9	12	3
Sähkö	5	16	3
Lämmitys	6	16	2
Miten? -lämmön talteenottojärjestelmä, pelettilämpö leirikeskukseksi, yhteinen lämpökeskus kirkonmäelle, hankintojen tarkeys/kilpailutus, energialamput, atk-laitteet, ilmastointi, vesihanat kuntoon, veden käytön säästö, vihreä sähkö, keksilämpötila riittävän alas			

Miten seurakunnan jätteiden määrää voidaan vähentää?
- sähköisenviestinnän lisäys, kierrätys, jätehuollon tehostus, oman kulutuksen tarkkailu, kukka-asetelmat maatuviksi, kynttilät, lämpövuodot, kiinteistöjen kunto hyvänä, paperin vähennys

Miten kuljet työ-/kokousmatkasi? Miten matkat voitaisiin hoitaa ympäristöystävällisemmin?				
	Auto	Julkinen	Kävely/ Pyörä	Tyhjä
Koti-työ	21	2	1	
Työaikana	14	1	2	7
Kokousmatkat	15	1	2	6
Miten? kimppakyydit, julkiset, etäpäivä, vähän kuluttava auto				

Miten haluat osallistua ympäristöasioiden hoitoon ja vaikuttaa ympäristötyöhön?	Kyllä	En	Tyhjä
	20		4
-jätteenkäsittely, lämmityksen tarkkailu, tukemalla ja toteuttamalla ympäristön hyväksi tehtyjä päätöksiä, viedä tietoa seurakuntalaisille, yhteistä keskustelua ja päätöksiä asiasta, oman käyttäytymisen parantaminen, jatkuvan ympäristötyön perustaminen seurakuntaan (ympäristödiplo-mi)			

KÄRKÖLÄN SEURAKUNNAN YMPÄRISTÖKATSELMUS

1. Ympäristökatselmuksen vastuu alueet

Vastuu alue	Vastuu henkilö
Ympäristövastaava	Kirkkoherra
Toiminta ja talous	Taluspäällikkö
Ympäristökasvatus	Kirkkoherra
Jätehuolto	Hautausmaanhoitaja
Siivous	Taluspäällikkö
Kiinteistöhoito	Taluspäällikkö
Keittiöt ja ruokalait	Taluspäällikkö/Emäntä
Toimistotyö	Toimistos sihteeri
Hautausmaat ja viheralueet	Hautausmaanhoitaja
Leiri- ja kurssikeskukset	Hautausmaanhoitaja
Metsänhoito	Taluspäällikkö
Liikenne	Hautausmaanhoitaja

2. Toiminta ja talous

Ympäristötavoitteet ovat talous- ja toimintasuunnitelmassa ja niiden toteutumisen raportointi on järjestetty. (Minimivaatimus)	ei
Rakentamisen ja maankäytön suunnittelussa noudatetaan rakennuslain, metsälain, luonnonsuojelulain ja muiden lakien ympäristösäädöksiä. (Minimivaatimus)	kyllä
Hankinnoista tehdään ympäristöselvitys ja hankintaohjeissa ja tarjouspyynnöissä huomioidaan tuotteiden ympäristövaikutukset. (Minimivaatimus)	kyllä
Sijoituksissa noudatetaan kirkon eettisiä sijoitusperiaatteita.	kyllä
Budjettivaroja ohjataan kansainväliseen diakoniaan ja lähetystyöhön keskimääräistä enemmän, yli 2 %.	kyllä
Seurakunta toteuttaa ekologisia rakennushankkeita tai investointeja	kyllä
Seurakunnassa käytetään paljon ympäristömerkityjä tuotteita	ei
Ympäristövaikutuksia seurataan ympäristöindikaattorien avulla.	ei

3. Ympäristökasvatus

Ympäristökasvatus on seurakunnan toimintasuunnitelmassa yksi painopiste. (Minimivaatimus)	ei
Ympäristövastuu on esillä Luomakunnan sunnuntaina ja jumalanpalveluksissa. (Minimivaatimus)	kyllä
Ympäristökasvatusta on toteutettu vähintään kolmella tehtäväalueella. (Minimivaatimus)	kyllä
Seurakunta järjestää ympäristöaiheisia erityisjumalanpalveluksia.	kyllä
Seurakunta järjestää erityisiä ympäristötapahtumia.	ei
Seurakunta tekee yhteistyötä eri tahojen kanssa ympäristöasioissa.	ei
Seurakunta ottaa julkisesti kantaa ympäristökysymyksiin.	ei

4. Jätehuolto

Jätehuoltoselvitys (Minimivaatimus)				
Seurakuntakeskus:		Määrä (l/kpl)	Tyhjennysväli	Säilytys
Astiat:	Kaatopaikka- jäte	660 l ja 240 l	2 vko	jätehuo- ne
	Energiajäte	ei		
	Biojäte	2 komp. ,1000 l	1-2 krt/vuosi	jätehuo- neen seinustal- la
	Paperi	660 l	tilataan	jätekatos
	Pahvi	660 l	tilataan	jätekatos
Hautausmaa:		Määrä (l/kpl)	Tyhjennysväli	Säilytys
Astiat:	Kaatopaik- kajäte	jätelava 13m ³	tilataan, 1,5/vuosi	pihalla
	Energiajäte	ei		
	Puutarhajäte	aumakom- posti		
	Paperi	kierrätyspis- teeseen		
	Pahvi	660 l	tilataan	pihalla
Leirikeskus:		Määrä (l/kpl)	Tyhjennysväli	Säilytys
Astiat:	Kaatopaik- kajäte	jätelava 4m ³	tilataan	pihalla
	Energiajäte	ei		
	Biojäte	komposti, 1000 l	1 krt/vuosi	pihalla

	Paperi	660 l	tilataan	pihalla
	Pahvi	660 l	tilataan	pihalla
Jätehuolto noudattaa kunnan jätehuoltomääräyksiä. (Minimivaatimus)		ei		
Käytössä oleva jätehuoltoyri- tys.		Lassila & Tikanoja Oyj:n, Sorakuljetus Penna Oy:n ja Juankosken Eko-Kierrätys Ay		
Ongelmajätteet:	Mitä?	patterit, öljyt, öljy-suodattimet, akut		
	Säilytys	ei kunnossa, öljyt ulkona		
	Toimet			
Hautakynntilät (Minimivaatimus)		Kerätään 600 l säkkeihin, jotka Juankosken Eko-Kierrätys Ay hakee kierrätykseen.		
Kertakäyttötuotteiden vähentäminen		Käytetään kestoastioita.		
Kaatopaikkajätteen vähentäminen		Hautakynntilöiden, paperin, biojätteen ja pahvin vapaaehtoinen kierrätys.		
Seurataan jätemäärien syntyä.		ei		

5. Siivous

Ympäristöselvitys: (Minimivaatimus)		
Seurakuntakeskus:		
	Siivooja	Emäntä Sirpa Salomaa
	Siivousväli	2 krt/vko
	Siivous menetelmät	imurointi, lattian pesu, pölyjen pyyhintä
Leirikeskus:		
	Siivooja	Emäntä Sirpa Salomaa
	Siivousväli	tarpeen mukaan
	Siivousmenetelmät	imurointi, lattian pesu, pölyjen pyyhintä
Kirkko:		
	Siivooja	hautausmaan henkilöstö, suntio
	Siivousväli	tarpeen mukaan, kesällä suursiivous
	Siivousmenetelmät	imurointi ja pölyt
Aurinkokulma:		
	Siivooja	Lastenohjaaja Riitta Julkunen
	Siivousväli	tarpeen mukaan
	Siivousmenetelmät	imurointi, lattian pesu, pölyjen pyyhintä

Käytetyt siivousaineet: Mahdollisuuksien mukaan ympäristömerkitytyjä. (Minimivaatimus)	
Berner Moniteho (5 l), heikosti emäksinen yleispuhdistus- ja hoitoaine	Berner Santtu + (5 l)
Berner Huippuvaha (5 l), metalloitu itsekiillottuva vesivaha	Berner Jyty (5 l), vahvasti emäksinen puhdistusaine
Berner Kalkki Pois (1 l), vahvasti hapan puhdistusaine	Berner LV-astianpesuaine (5 l), astianpesuaine herkkäihoisille
Berner Sanna-nestesaippua (5 l), hajustamaton nestesaippua	Alfa-Kem BETA TICO TICO (26 kg), koneastianpesuaine
Alfa-Kem BETA KIRKASTE (5 l), huuhtelukirkaste koneelliseen astianpesuun	
Hankinnoissa noudatetaan seurakunnan omaa ohjetta ja niissä on yhtenä kriteerinä tuotteiden ympäristöystävällisyys. (Minimivaatimus)	kyllä
Aineiden annostelussa noudatetaan aineiden tuoteselostuksien ohjeita. (Minimivaatimus)	kyllä
Vanhat siivousaineet hävitetään asiaan kuuluvalla tavalla. (Minimivaatimus)	kyllä
Siivousaineet säilytetään lukitussa tilassa. (Minimivaatimus)	kyllä

7. Keittiöt ja ruokalat

Keittiön jätehuoltoselvitys: Kerättävät jätelajit. Täyttääkö kunnan jätehuoltomääräykset.(Minimivaatimus)	kaatopaikkajäte, biojäte, pahvi ei täytä
Ympäristömerkittyjen tuotteiden käyttö. (Minimivaatimus)	ei
Reilun kaupan tuotteiden käyttö. (Minimivaatimus)	ei
Seurakunnan joukkoruokailussa noudatetaan ravitsemussuosituksen tavoitteita. (Minimivaatimus)	kyllä
Lähituotteet	kyllä, peruna
Luomutuotteet	ei
Kasvisruoka	kyllä

8. Toimistotyö

Toimistojen jätehuoltoselvitys: Kerättävät jätelajit. Täyttääkö kunnan jätehuoltomääräykset.(Minimivaatimus)	kaatopaikka, paperi, pahvi ei täytä
Vanhojen sähkölaitteiden hävitys.	ok
Ympäristömerkityt tuotteet (Minimivaatimus)	muistilaput, lehtiöt, kopio-kone
Hankinnoissa noudatetaan seurakunnan omaa ohjetta ja niissä on yhtenä kriteerinä tuotteiden ympäristöystävällisyys. (Minimivaatimus)	kyllä
Energiansäästöohjeet	ei
Paperin kulutuksen vähentäminen	kyllä paperinkulutusta ei seurata, suttu/muistilapuksi
Kertakäyttötutuotteiden vähentäminen	käytetään vain kestoastioita

9. Hautausmaat ja viheralueet

Noudatetaan hautaustoimilakia, kirkkolakia, terveydensuojelulakia- ja asetusta. (Minimivaatimus)	kyllä
Hoito-ohjeissa on otettu huomioon ympäristöasiat. (Minimivaatimus)	ei hoito-ohjeita
Jätehuolto on järjestetty kunnan jätehuoltomääräysten mukaisesti. (Minimivaatimus)	ei
Hautausmaiden kulttuurihistorialliset arvot on inventoitu.	kyllä
Osa hautausmaasta kuuluu luonnonvaraisen hoidon alueeseen.	kyllä
Hautausmaalla on luonnonmuistolehto tai vastaava.	kyllä
Istutuksissa suositaan perennoja kesäkukien sijaan.	kyllä
Omaisille on järjestetty hyötyjätteiden lajittelupisteet.	ei
Kasteluveden vähentämiseksi on ryhdytty toimiin.	kyllä
Käytetyt lannoitteet ja torjunta-aineet:	
Haitallisten kemikaalien ja liiallisten lannoitteiden käyttöä on vähennetty.	kyllä
Työkoneet:	
2 kpl traktoria	3 kpl lehtipuhaltimia
1 kpl päältä ajettava ruohonleikkuri	3 kpl trimmereitä
2 kpl työnnettävää ruohonleikkuria	2 kpl moottorisahaa ja 1 kpl raivaussaha
Hautausmaalla käytetään vähäpäästöisiä työkoneita.	kyllä

10. Leiri- ja kurssikeskukset

Leirikeskuksen käyttö:	Pääasiassa kesä-, heinä- ja elokuussa. Seurakunnan leirit ja muu oma käyttö sekä vuokraus.
Jätehuolto on järjestetty kunnan jätehuoltomääraysten mukaisesti. (Minimivaatimus)	ei
Biojätteet kompostoidaan omatoimisesti	kyllä
Jätevedenpuhdistusjärjestelmä on lain mukainen ja sillä on ympäristölupa. (Minimivaatimus)	kyllä
Vesistön tila:	ok
Millaisia luontoarvoja alueella on (metsälakikohteet, suojeltavat tai muuten arvokkaat luontotyytit, rannat, saaret, kasvillisuus, eläimistö, harvinaiset lajit, luonnonmuistomerkit)? (Minimivaatimus)	ei ole
Miten vierailijoita opastetaan suojelemaan luontoa?	ei
Leireillä käytetään yhteiskuljetuksia.	kyllä

11. Metsähoito

Seurakunnan metsän koko:	19,4 ha
Seurakunnan metsiä hoidetaan metsälain mukaisesti ja lain luettelemat erityisen tärkeät elinympäristöt on kartoitettu ja säästetty. (Metsäsuunnitelma) (Minimivaatimus)	kyllä
Luonnonsuojelulakien ja – ohjelmien mukaiset kohteet on kartoitettu ja suojeltu tai suojelu pantu vireille. (Minimivaatimus)	kyllä
Seurakunnan metsät on sertifioitu PEFC- tai FSC-järjestelmien mukaan. (Minimivaatimus)	kyllä

12. Liikenne

Seurakunnan ajoneuvot:	Ei ole.
Työntekijöiden työmatkaliikenne: <ul style="list-style-type: none"> • auto • julkiset • pyörä/kävely 	pääasiassa auto
Työkoneita hankittaessa noudatetaan seurakunnan omaa hankinta-ohjetta, jossa ympäristöominaisuudet ovat yksi valintakriteeri. (Minimivaatimus)	kyllä
Työkoneissa käytetään puhtaimpia markkinoilla olevia polttoaineita ja öljyjä. (Minimivaatimus)	kyllä
Kimppakyydit ja yhteiskuljetukset toimivat hyvin.	jonkun verran
Kehitysvammaisten liikkumisesteet seurakunnan tiloissa.	kirkossa ok, srk.keskuksessa parannettavaa
Parkkialueiden tila: siisteys, riittävyys, lohkolämmittimet, turvallisuus.	ok, paitsi srk.keskuksella liian vähän lämmitystolppia
Seurakunta järjestää yhteiskuljetuksia omiin tilaisuuksiinsa.	kyllä, kirkkokuljetukset

KÄRKÖLÄN SEURAKUNNAN YMPÄRISTÖOHJELMA 2008

1. Toiminta ja talous

Toimet:	Vastuhenkilö	Aika- taulu	Kunnossa
Kärkölän seurakunnan seuraavaan vuosien 2009–2011 toiminta- ja taloussuunnitelmaan lisätään ympäristöasioita käsittelevä osio.	Taluspäällikkö	2009	
Kärkölän seurakunnan vuonna 2008 voimaan tulevaan hankinta-ohjeeseen lisätään ympäristöasioita käsittelevä osio.	Taluspäällikkö	2009	
Toiminta- ja taloussuunnitelmaan tullaan lisäämään indikaattorit sähkön ja veden kulutuksesta sekä jätemääristä	Taluspäällikkö	2009	

2. Ympäristökasvatus

Toimet:	Vastuhenkilö	Aika- taulu	Kunnossa
Ympäristökasvatus tullaan lisäämään seurakunnan toiminta- ja taloussuunnitelmaan (2009–2011) yhdeksi seurakunnan toiminnan painopisteeksi.	Kirkkoherra	2009	

3. Jätehuolto

Toimet:	Vastuhenkilö	Aika- taulu	Kunnossa
Seurakunta aloittaa energiajätteen keräyksen kaikilla kiinteistöillään.	Hautausmaan hoitaja	2009	
Kiinteistöille hankitaan keräyksen edellyttämät sisä- ja ulkoastiat, lisäksi astioihin hankitaan niiden tunnistamista helpottavat nimitarrat sekä käyttöohjeet	Hautausmaan hoitaja	2009	
Hautausmaalla kerättävät ongelmajätteet siirretään lukittuun tilaan, jätehuoltomääräysten mukaisesti.	Hautausmaan hoitaja	2009	
Seurakunnan tämän hetkisestä jätehuollosta kootaan jätehuoltosuunnitelma, jossa esitetään tavoitteet ja keinot jätteen määrän vähentämiseksi ja hyötyjätteen keräyksen tehostamiseksi.	Hautausmaan hoitaja	2009	

Seurakunnan keittiöille perustetaan pysyvät metalli- ja lasijätteen keräyspisteet.	Hautausmaan hoitaja	2009	
Hautakenttilöille suunnitellaan omat keräysastiat. Niiden toimivuutta kokeillaan kesällä 2008.	Hautausmaan hoitaja	2009	
Hautausmaan suuri jätelava tullaan kattamaan katoksella.	Hautausmaan hoitaja	2009	

4. Siivous

Toimet:	Vastuhenkilö	Aika- taulu	Kunnossa
Seurakunnan siivoustoimessa siirtään mahdollisuuksien mukaan ympäristöystävällisempiin tuotteisiin, noudattaen seurakunnan uutta hankintaohjetta.	Taluspäällikkö	2009	

5. Kiinteistöhuolto

Toimet:	Vastuhenkilö	Aika- taulu	Kunnossa
Sähkön ja veden kulutusta ryhdytään seuraamaan vuositasolla. Saadut tulokset sisällytetään toiminta- ja taloussuunnitelmaan.	Taluspäällikkö	2009	
Uusi energiakatselmus suoritetaan vuonna 2009.	Taluspäällikkö	2009	
Energiavastuuhenkilöksi tullaan nimeämään taluspäällikkö.	Taluspäällikkö	2009	
Tulevan energiakatselmuksen yhteydessä tehdään kirkkoa varten hankeselvitykset maa- ja hakelämmöstä.	Taluspäällikkö	2009	
Seurakunnalle laaditaan pienimuotoiset energiansäästöohjeet, joista informoidaan työntekijöille henkilöstökouksessa.	Taluspäällikkö	2009	
Seurakuntakeskuksen vetoisiin tiloihin hankitaan verhot esim. toimistot, mummonkammari ja kerhotilat	Taluspäällikkö	2009	

6. Keittiöt ja ruokalat

Toimet:	Vastuhenkilö	Aika- taulu	Kunnossa
Seurakunnan keittiöiden energiankäytöstä tehdään selvitys uuden energiankatselmuksen yhteydessä.	Taluspäällikkö ja emäntä	2009	
Leirikeskukseen uuden keittiön laite hankinnoissa noudatetaan seurakunnan uutta hankinta-ohjetta ja suositetaan energiatehokkaita laitteita.	Taluspäällikkö ja emäntä	2009	
Seurakunta siirtyy käyttämään joissain järjestämissään tilaisuuksissa Reilun kaupan kahvia ja teetä, lisäksi seurakunnassa järjestetään Reilun kaupan teema viikko.	Taluspäällikkö ja emäntä	2009	
Seurakunnan elintarvike hankinnoissa noudatetaan seurakunnan uutta hankinta-ohjetta. Ympäristömerkittyjen tuotteiden, lähituotteiden ja luomutuotteiden osuutta hankinnoista pyritään lisäämään.	Taluspäällikkö ja emäntä	2009	

7. Toimistotyö

Toimet:	Vastuhenkilö	Aika- taulu	Kunnossa
Seurakunnan toimistojen energiankäytöstä tehdään selvitys uuden energiankatselmuksen yhteydessä.	Toimistosihteeri	2009	
Seurakunnan toimistoissa vaadittavissa hankinnoissa noudatetaan uutta hankinta-ohjetta ja valintakriteereinä ovat tuotteiden ympäristöystävällisyys ja energiansäästö.	Toimistosihteeri	2009	
Seurakunnan paperin kulutusta pyritään vähentämään: kaksipuolinen tulostus, sähköinen tiedotus, turhan kopioinnin välttäminen.	Toimistosihteeri	2009	

8. Hautausmaat ja viheralueet

Toimet:	Vastuuhenkilö	Aika- taulu	Kunnossa
Seurakunnan hautausmaille ja viher- alueille tehdään kirjalliset hoito- ohjeet. Niihin tullaan sisällyttämään ympäristöosio, jossa kiinnitetään huomiota mm. alueiden hoidon säi- lyttäminen luonnonmukaisena.	Hautausmaan- hoitaja	2009	

9. Leiri- ja kurssikeskukset

Toimet:	Vastuuhenkilö	Aika- taulu	Kunnossa
Leirikeskuksen jätehuolto korjataan vastaamaan Kärkölen kunnan jäte- huoltomääräyksiä samassa yhteydes- sä muiden seurakunnan toimipaikko- jen kanssa.	Hautausmaan- hoitaja	2009	
Keskuksen järjestyssääntöihin lisä- tään yleiset käyttäytymissäännöt jät- teiden lajittelusta luonnon arvojen vaalimiseen ja oikeaan luonnossa liikkumiseen.	Hautausmaan- hoitaja	2009	
Leirikeskuksella suoritetaan kesällä 2008 näyttöotto, jolla tutkitaan keskuksen jätevedenpuhdistusjärjes- telmän toimintakuntoa.	Hautausmaan- hoitaja	2008	

10. Liikenne

Toimet:	Vastuuhenkilö	Aika- taulu	Kunnossa
Seurakunnan tulevissa työkone han- kinnoissa tullaan noudattamaan uutta hankinta-ohjetta, jossa hankintojen ympäristöominaisuudet ovat yhtenä valintakriteerinä.	Taluspäällikkö	2009	
Seurakunnan kaikissa tapahtumissa pyritään suosimaan enenevässä mää- rin kimpakyytejä.	Taluspäällikkö	2009	
Seurakuntakeskuksen lämmitystolp- pien kunto tarkastetaan ja suoritetaan mahdolliset korjaus toimet.	Taluspäällikkö	2009	
Seurakuntakeskuksen puuttuvista invalidi rampeista ja niiden juridises- ta vaatimuksesta tehdään selvitys.	Taluspäällikkö	2009	